

مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی بومی منطقه الشتر (لرستان)

محمد مهرنیا^{الف}، زهرا حسینی^{الف}

^{الف} مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان لرستان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، خرم‌آباد، ایران

چکیده

سابقه و هدف: مواد مؤثره گیاهی (متابولیت‌های ثانویه)، متأثر از محیط رشد گیاه است. خواص گونه‌های دارویی به وجود متابولیت‌های ثانویه نسبت داده می‌شود. شناسایی گونه‌های دارویی، ثبت و احیای سنت‌های گیاه‌درمانی و آموزش افراد در برداشت اصولی این گیاهان، استفاده بهینه از مواد مؤثره آن‌ها را به دنبال خواهد داشت. این مطالعه با هدف شناسایی گونه‌های دارویی منطقه الشتر استان لرستان و معرفی استفاده‌های سنتی و مدرن آن‌ها انجام شد. **مواد و روش‌ها:** پس از جمع‌آوری و شناسایی گونه‌های دارویی مناطق سردسیر و کوهستانی منطقه، استفاده‌های سنتی و همچنین کاربردهای آن‌ها در طب مدرن، از طریق انجام مصاحبه با افراد محلی، عطاران و مطالعه منابع معتبر علمی استخراج شد. گردآوری اطلاعات به‌صورت پیمایشی و مصاحبه به‌صورت نیمه‌ساختاریافته، انجام شد. برای تعیین اهمیت گونه‌های دارویی و نشان دادن همگنی اطلاعات از دو روش کمی: ارزش استفاده (Use Value=UV) و ضریب اجماع مطلعین (Informant Consensus Factor=ICF)، استفاده شد.

یافته‌ها: در این پژوهش، ۲۰۲ گونه دارویی شناسایی شد که به ۵۲ خانواده و ۱۴۳ جنس تعلق داشتند. در بین گونه‌های شناسایی شده، ۲۰ گونه گیاهی دارای بالاترین ارزش استفاده هستند. از گونه (*Thymus kotschymanus* Boiss & Hohen)، بن‌سُر یا سُرپا (*Allium jesdianum* Boiss.) و مُخالصه (*Tanacetum kotschy* Boiss.) دارای بیشترین ارزش استفاده (UV) بودند. بیشترین اجماع مطلعین (IFC)، در گروه درمان مشکلات گوارشی و پس از آن گروه سرماخوردگی، تب و آنفولانزا بود. در این پژوهش فهرستی از نام علمی، نام عمومی (محلی)، اندام مورد استفاده گیاه، مقادیر UV و IFC، روش تهیه و کاربرد آن در طب سنتی و مدرن تهیه شد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش، بیانگر غنای فرهنگ گیاه‌درمانی و وجود پتانسیل عظیم به‌منظور تأمین مواد اولیه داروهای گیاهی در منطقه است. با مدیریت صحیح، ایجاد بستر مناسب جهت کشت گیاهان دارویی و انجام آزمایشات فیتوشیمیایی گونه‌های دارای ارزش استفاده بالا و جلوگیری از برداشت غیراصولی آن‌ها از عرصه‌های طبیعی، امری ضروری به‌نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: اتنوبوتانی، گیاهان دارویی، گونه‌های دارویی، طب ایرانی

تاریخ دریافت: ۹۸

تاریخ پذیرش: اردیبهشت ۹۹

مقدمه:

پیرمرد روستایی قسمت عظیمی از این گنجینه گران‌بها به فراموشی سپرده می‌شود (۱). طی سالیان گذشته، مردم مناطق کوهستانی و سردسیر به‌دلیل وجود مسیرهای طولانی و شرایط سخت آب‌وهوایی و جغرافیایی، به مراکز بهداشتی و درمانی دسترسی ضعیفی داشته‌اند و همین امر منجر به وابستگی آن‌ها به درمان‌های تجربی و سنتی، به‌خصوص استفاده از گیاهان دارویی و ایجاد سنت‌های درمانی بی‌نظیر در این مناطق شده است. فرهنگ‌های گیاه‌درمانی منحصربه‌فرد موجود در بین ساکنان این مناطق، زمینه مناسب و چراغ راهی برای مطالعات اتنوبوتانیک و تحقیقات بیشتر در مورد گونه‌های دارویی فراهم

مطالعه و معرفی دانش بومی مرتبط با استفاده سنتی گیاهان هر منطقه، می‌تواند سبب ثبت و استفاده از خواص گیاهان و دانش بومی مرتبط با آن‌ها، توسعه محلی و حفاظت گیاهان شود. بهره‌جویی از تجربیات تقریباً بکر و تاریخی بهره‌برداران، دامداران و روستاییان محلی که در اصطلاح به آن دانش بومی گفته می‌شود، روشی برای شناسایی تجربیات زمان‌آزموده آن‌ها از خواص رویش‌های طبیعی هر منطقه و نیز راهی برای ثبت آن تجربیات است که در دوره حاضر در حال فراموشی و فرسایش قرار گرفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که با مرگ هر پیرزن یا

مواد مؤثره گیاهی، به طرز چشمگیری به اهمیت تجاری و ارزش دارویی گیاهان دامن زده است و کاربردهای تجاری متنوعی به عنوان رنگ، دارو، حشره کش و چاشنی از نظر طعم و بو دارند. در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر رویشگاه (ارتفاع و جهت شیب)، بر روی کیفیت و کمیت اسانس *Juniperus exelsa* در منطقه عمارلو رودبار، از سه نقطه ارتفاعی، در سه جهت شرقی، غربی و جنوبی گزارش شد که ترکیبات اسانس در جهات مختلف شیب و در ارتفاعات مختلف، متفاوت است (۸). در دو پژوهش جداگانه به منظور بررسی تأثیر عوامل محیطی بر کمیت و کیفیت اسانس دو زیرگونه *Achillea milefolium* و گونه *Stachys laxa*، به این نتیجه رسیدند که میزان و نوع ترکیبات تشکیل دهنده اسانس متأثر از شرایط محیطی است و با افزایش ارتفاع میزان اسانس افزایش یافته است (۹، ۱۰). در تحقیقات دیگری ارتباط بین ارتفاعات مختلف و محتوای کل فلاونوئیدها، در گونه های *L. Leontodon* پوست سبز گردو (*Juglans regia L.*) و *Potentilla fruticosa L.* بررسی شد و رابطه مثبت معنی دار و همبستگی خوبی بین محتوای کل فلاونوئیدها و ارتفاعات محل های جمع آوری، مشاهده شد (۱۱، ۱۲، ۱۳).

نتایج پژوهشی با هدف بررسی تأثیر شرایط محیطی بر خصوصیات فیتوشیمیایی گیاه کنگر صحرایی، در استان چهارمحال و بختیاری و جنوب استان اصفهان، حاکی از این بود که در مناطقی با اقلیم کوهستانی که اختلاف دمای روز و شب بیشتر از مناطق جلگه ای است، استرس و شوک حرارتی وارده به این گیاه، باعث تحریک فرآیند سنتز زیست شیمیایی برخی از مواد مؤثره شده و در نتیجه تولید برخی از اجزاء اسانس در چنین شرایط دمایی، افزایش پیدا می کند (۱۴).

استان لرستان دارای اقلیم و جغرافیای طبیعی متنوعی است، به طوری که هنگامی که در زمستان، در شمال لرستان برف و کولاک و سرمای شدید جریان دارد، قسمت های جنوبی آن از هوای مطبوع و بارانی برخوردار است. با توجه به موارد ذکر شده، مطالعه گیاهان دارویی و استفاده های سنتی آن ها در اقلیم های مختلف، یک ضرورت اجتناب ناپذیر است. تلفیق تجارب طب سنتی و یافته های طب مدرن همراه با آموزش

کرده است (۲). طبق شواهد، اغلب افرادی که در مناطق روستایی به جمع آوری گیاهان دارویی می پردازند، ساکنان بومی، کشاورزان و افرادی هستند که به منظور فروش این گیاهان، اقدام به بهره برداری از آن ها می کنند. باتوجه به کم سواد بودن، عدم اطلاع از مواد مؤثره گیاه، فنولوژی، زمان صحیح برداشت، اقدام به جمع آوری اندام های مختلف گیاه، به خصوص همراه با ریشه می کنند که منجر به کاهش کیفیت و کمیت ماده مؤثره می شود. بهره برداری غیراصولی، در درآمدت موجب از بین رفتن ذخایر ژنتیکی، کاهش تراکم و تنوع گونه های دارویی خواهد شد (۳).

مواد مؤثره گیاهی و متابولیت های ثانویه معمولاً اساس اثرات و استفاده های دارویی در گیاهان هستند. گیاهان به عنوان ماده اولیه داروهای گیاهی از این ترکیبات شیمیایی پیچیده و متنوع برخوردار هستند. اغلب نوع و میزان متابولیت های ثانویه و همچنین اثرات بیولوژیکی آن ها با توجه به شرایط محیطی مشخص می شوند (۴). بیوستز متابولیت های ثانویه با فرآیندهای ژنتیکی تنظیم می شود، اما بیوستز و عملکرد آن ها متأثر از عوامل محیطی نیز هست (۵) و به طرز بارزی تحت تأثیر عوامل محیطی مانند ارتفاع از سطح دریا، شیب، جهت شیب و عرض جغرافیایی، دما، نور، تابش اشعه ماوراء بنفش، بستر محل رویش گیاه، تعداد روزهای یخبندان و رطوبت نسبی قرار می گیرد، به طوری که شرایط محیطی سبب تغییرات در کمیت و کیفیت مواد مؤثره آن ها نظیر آلکالوئیدها، آنتوسیانین ها، فلاونوئیدها، گلیکوزیدها، استروئیدها و اسانس ها می شود. بنابراین گونه های گیاهی مناطق جغرافیایی مختلف، از لحاظ مواد مؤثره و متابولیت های ثانویه متفاوت هستند. مواد مؤثره گیاهی مختص گونه و یا حتی نژاد خاص بوده و اغلب طی یک دوره خاص رشد و نمو در گیاه، تولید می شوند (۶). از دست دادن زیستگاه و چالش های مهاجرتی مربوط به تغییرات اقلیمی می تواند منجر به تغییر کمیت و کیفیت مواد مؤثره گیاهی بسیاری از گونه های بومی در سراسر جهان شود (۷). این ترکیبات دارای عملکردهای اکولوژیکی مهم در مقابل گیاهخواران، عوامل بیماری زای میکروبی و در جذب گرده افشان ها مؤثر هستند. بدیهی است متابولیت های ثانویه و

این گونه‌ها از زیستگاه‌های کوهستانی و روستایی و در طی سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۷ جمع‌آوری شدند.

جمع‌آوری نمونه‌ها و شناسایی گیاهان دارویی

بر اساس مطالعات فلوری انجام شده (۱۵، ۱۶)، فهرستی از گونه‌های گیاهی منطقه مورد مطالعه تهیه شد. همزمان با جمع‌آوری گونه‌های دارویی، ارتفاع از سطح دریا و موقعیت جغرافیایی آن‌ها ثبت شد. نمونه‌های گیاهی با روش‌های استاندارد، خشک و پرس شدند و در حال حاضر در هرباریوم مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی لرستان نگهداری می‌شوند. شناسایی نمونه‌ها بر اساس منابع فلوری معتبر از جمله: فلورا ایرانیکا (۱۷)، فلور ترکیه (۱۸) و فلور ایران (۱۹)، انجام شد.

مردم مناطق روستایی، به‌منظور حفظ فرهنگ گیاه‌درمانی سنتی، به‌روز کردن و انتقال آن به نسل جدید، به‌منظور استفاده صحیح از منابع و پتانسیل‌ها، ضروری به‌نظر می‌رسد.

مواد و روش‌ها:

ارتفاعات برف‌گیر لرستان از جمله منطقه کوهستانی سفیدکوه و نوژیان در خرم‌آباد، گرین و الشتر (سراب کهمان)، بروجرد، الیگودرز، نورآباد و اشترانکوه، جزو مناطق سردسیر استان لرستان محسوب می‌شوند (شکل ۱). منطقه الشتر با مختصات جغرافیایی $48^{\circ} 15' E$ و $33^{\circ} 49' N$ ، به مساحت $1/788$ کیلومتر مربع در شمال لرستان واقع شده است. به‌منظور شناسایی و معرفی گونه‌های دارویی بومی منطقه مورد مطالعه،

شکل ۱: نقشه جغرافیایی منطقه الشتر استان لرستان

فردی مصاحبه‌شونده از جمله سن، جنسیت و سطح تحصیلات گنجانده شده و در قسمت آشنایی با گیاهان، نام گونه دارویی، محل رویش، خواص درمانی، نحوه تهیه و قسمت مورد استفاده لحاظ شده بود. مشخصات آماری مصاحبه‌شونده‌ها شامل جنسیت، تعداد افراد مصاحبه‌شونده در هر گروه سنی، سطح سواد و منبع آگاهی از خواص گیاهان دارویی، در جدول ۱ آورده شده است. با استفاده از نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و مراجعه به منابع علمی معتبر (۲۰-۲۵) و اطلاعات موجود در جستجوگرهای اینترنتی معتبر، فهرستی از استفاده‌های سنتی گونه‌های دارویی و کاربرد آن‌ها در طب مدرن تهیه شد.

آنالیز داده‌ها

به‌منظور دستیابی به دانش بومی و کاربردهای سنتی نمونه‌های دارویی شناسایی شده، از افراد بومی منطقه، عطارها و اشخاص آگاه در زمینه طب سنتی و گیاهان دارویی، مصاحبه‌هایی انجام شد. پژوهش به‌صورت پیمایشی و مصاحبه‌ها به روش نیمه‌ساختاریافته انجام شد. مصاحبه‌ها، در مقطع زمانی دو ماهه، طی اردیبهشت تا خرداد سال ۱۳۹۷ صورت گرفت. انتخاب افراد بومی و عطارها به روش نمونه‌گیری تصادفی صورت گرفت. مجموع افراد بومی و عطارهای مورد مصاحبه در این مطالعه، ۱۶۵ نفر و پرسشنامه‌ها، شامل دو بخش بود. در بخش اول، مشخصات

جدول ۱: مشخصات آماری مصاحبه‌شونده‌ها

متغیرها	تعداد	درصد
جنسیت	مرد	۱۱۵
	زن	۳۰/۳
وضعیت شغلی	افراد بومی (به‌طور عمده کشاورز)	۱۴۰
	عطار	۱۵/۶
بازه‌های سنی	۲۰-۳۰	۱۰
	۳۰-۴۰	۳۲
	۴۰-۵۰	۵۵
	۵۰-۶۰	۴۵
	۶۰-۷۰	۱۶
	بالتر از ۷۰	۷
سطح سواد و تحصیلات	بی‌سواد	۵/۱
	ابتدایی	۱۳/۳
	سیکل	۲۳/۴
	دیپلم	۴۲/۹
	کارشناسی	۱۳/۵
منبع دانش	کارشناسی ارشد	۱/۸
	والدین	۴۷
	عطاران	۳۵
	جامعه (اجتماع)	۵۵
	آموزش دانشگاهی	۴
	ترکیبی از موارد بالا	۲۴

U_i = تعداد مطلعین و مصاحبه‌شونده‌هایی است که یک گونه خاص را ذکر کرده‌اند و n = مجموع مصاحبه‌شونده‌ها برای هر گونه است (۲۷) که در این مطالعه مصاحبه با ۱۶۵ نفر برای تمام گونه‌های دارویی منطقه، انجام شد.

ضریب اجماع مطلعین (ICF)، برای نشان دادن و اثبات همگنی اطلاعات به‌کار می‌رود. گروه‌های بیماری مطابق با طبقه‌بندی آماری بین‌المللی بیماری‌ها و مشکلات بهداشتی فهرست شده است (۲۸).

(ICF) با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$ICF = \frac{Nur - Nt}{Nur - 1}$$

روش‌های کمی که در مطالعات اتنوبوتانیک مورد استفاده قرار می‌گیرد، امکان انتخاب مهم‌ترین گونه‌های گیاهان دارویی را برای شروع پژوهش‌های دارویی فراهم می‌آورد (۲۶).

به‌منظور تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و در راستای اهداف این مطالعه از دو روش: ارزش استفاده (= Use Value) و ضریب اجماع مطلعین (Informant Consensus Factor)، استفاده شد. برای تعیین اهمیت نسبی گونه‌های دارویی بومی منطقه، شاخص ارزش استفاده (UV) محاسبه شد که با فرمول زیر به‌دست می‌آید:

$$UV = \frac{\sum U_i}{n}$$

گل (۲۸/۵ درصد) و برگ (۲۳/۸ درصد)، بیشترین کاربرد را در تهیه داروهای گیاهی مورد استفاده در فرهنگ دارویی منطقه مورد مطالعه داشتند. نتایج مربوط به قسمت‌های مورد استفاده گونه‌های دارویی در جدول ۲، گنجانده شده است. خانواده‌های Lamiaceae (۳۱ گونه)، Rosaceae (۲۳ گونه) و Apiaceae (۱۹ گونه)، دارای بیشترین تعداد گونه‌های دارویی بودند. نام و تعداد گونه‌های متعلق به خانواده‌های گیاهی دارای بیشترین گونه دارویی در منطقه مورد مطالعه در شکل ۲ ارائه شده است.

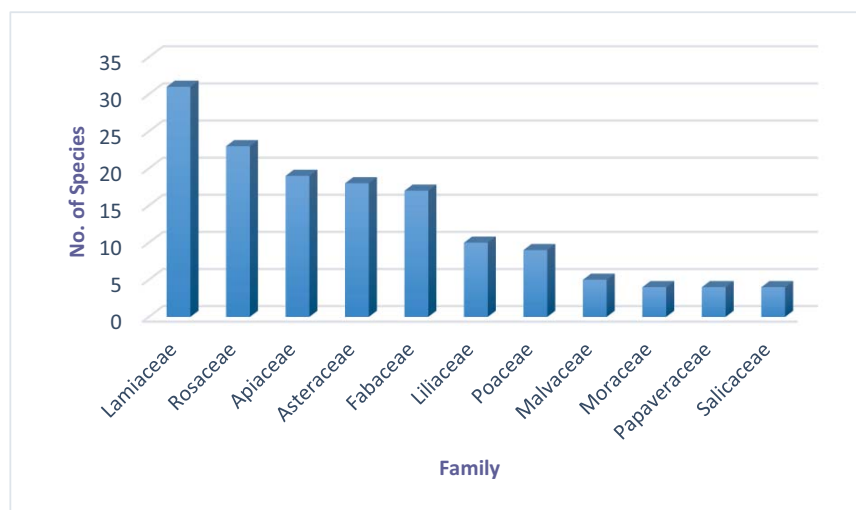
در این فرمول Nur، تعداد استنادهای ذکر شده برای هر گروه و Nt تعداد گونه‌های دارویی به کار رفته برای درمان هر گروه از بیماری‌هاست (۲۹).

یافته‌ها:

نتایج از طریق مصاحبه با ساکنین و عطارهای بومی، منابع معتبر علمی و مشاهدات شخصی به دست آمد. بر اساس نتایج حاصل از جمع‌آوری گونه‌ها، ۲۰۲ گونه دارویی از ۵۲ خانواده و ۱۴۳ جنس، شناسایی شد که برای درمان بیماری‌ها و ناراحتی‌ها در طب سنتی توسط مردم منطقه مورد استفاده قرار می‌گیرند.

جدول ۲: درصد استفاده از قسمت‌های مختلف گونه‌های دارویی منطقه مورد مطالعه

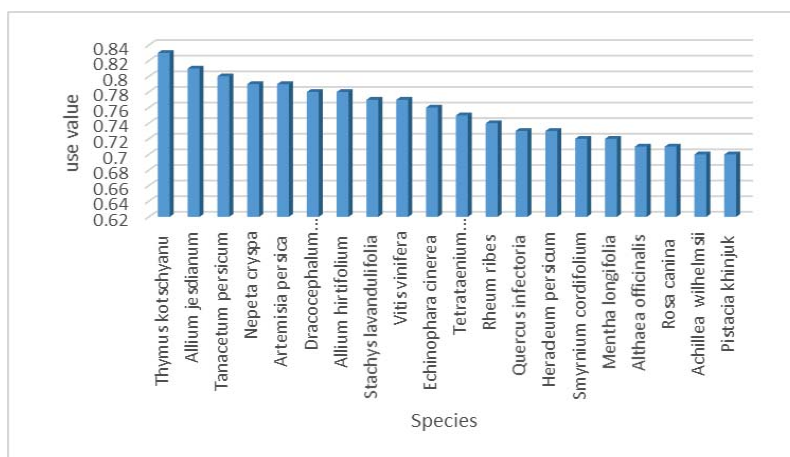
قسمت‌های مورد استفاده گیاه	درصد (%)
گل	۲۸/۵
برگ	۲۳/۸
دانه	۱۳/۶
ریشه	۸/۴
سرشاخه‌های گلدار	۶/۹
اندام‌های هوایی	۴/۷
رزین	۴/۲
پوست	۳/۷
سایر قسمت‌ها	۶/۲

شکل ۲: خانواده‌های گیاهی دارای بیشترین تعداد گونه دارویی در منطقه مورد مطالعه

گیاهان دارویی که بر علیه بیماری‌های مزمن و ناراحتی‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته‌اند و بیماری‌های درمان‌شده به ۱۱ گروه تقسیم‌بندی شدند. این گروه‌ها بر اساس یافته‌های اتنوبوتانیک با استفاده از طبقه‌بندی بین‌المللی بیماری‌ها و مشکلات مرتبط با سلامتی ایجاد شد (۲۸). مقادیر ICF محاسبه شد و مقادیر آن برای درمان گروه مشکلات گوارشی (۰/۷۳)، سرماخوردگی، تب و آنفولانزا (۰/۵۱)، و داروهای گیاهی مسکن (۰/۴۸) بود. طبقه‌بندی بیماری‌ها و گیاهان استفاده‌شده برای این اختلالات در جدول ۳ ارائه شده است.

بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، بیشترین روش تهیه گونه‌های دارویی در بین مردم این مناطق را خوراکی، دم‌کرده و جوشانده، تشکیل می‌دادند. ارزش استفاده (Use Value)، برای هر گونه دارویی محاسبه شد. گونه‌های دارویی آویشن (*Thymus kotschyanus*)، بن‌سُر یا سُرپا (*Allium jesdianum*)، مُخالصه (*Tanacetum kotschy Boiss.*) به‌ترتیب با (۰/۸۳)، (۰/۸۱) و (۰/۸)، دارای بیشترین ارزش استفاده (UV) در بین گونه‌های شناسایی شده بودند. نام بیست گونه دارای مقادیر (UV) بیشتر از ۰/۷، در شکل ۳ آورده شده است.

شکل ۳: گونه‌های دارویی منطقه مورد مطالعه دارای بیشترین ارزش استفاده (UV)

جدول ۳: گروه‌های بیماری و تعداد گیاهان استفاده‌شده

Category uses taxon (ICF)	تعداد گیاهان استفاده‌شده (No. of plant used)	(استناد استفاده) (citation Use)	گروه / بیماری (Category/diseases)
۰/۷۳	۳۵	۱۲۵	مشکلات دستگاه گوارش
۰/۵۱	۷۵	۱۵۲	سرماخوردگی، آنفولانزا، تب
۰/۴۴	۲۵	۴۴	اختلالات متابولیک (دیابت، مدر)
۰/۴۸	۱۷	۳۲	داروی مسکن، مخدر
۰/۴	۲۹	۴۸	ملین
۰/۴۶	۳۳	۶۰	تصفیه‌کننده خون
۰/۳۳	۵	۷	مشکلات چشمی
۰/۱۴	۵۶	۶۵	اختلالات دستگاه تنفسی
۰/۳۸	۳۵	۵۶	مشکلات دستگاه ادراری-تناسلی
۰/۴۵	۲۷	۴۸	اختلالات اسکلتی-عضلانی
۰/۲۵	۱۰	۱۳	بیماری‌های دستگاه عصبی (صرع، افسردگی، میگرن)

اطلاعات مربوط به گونه‌های دارویی شناسایی شده، شامل نام خانواده، نام علمی، نام محلی (با عدد ۱)، نام فارسی (با عدد ۲)، ارزش استفاده (UV)، اندام گیاهی مورد استفاده، نحوه تهیه و خواص درمانی آن‌ها در جدول ۴ ارائه شده است.

مقادیر ICF پایین برای هر گیاه دارویی بیانگر این است که ارزش درمانی و کاربرد سنتی این گونه در بین مردم منطقه چندان شناخته شده نیست. ICF بالا نشان‌دهنده این مطلب است که ارزش و استفاده درمانی گونه دارویی به‌واسطه اشتراک‌گذاری و تبادل اطلاعات درباره یک گونه خاص بین مطلعین و مردم، به‌خوبی صورت گرفته است.

جدول ۴: فهرست و مشخصات گیاهان دارویی منطقه الشتر

خانواده، نام علمی	تعداد مطلعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
Adiantaceae							
<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	۶۵	۰/۳۹	کمر اوس (۲)، کمه روژ (۱) (Kama Rozh)	اندام‌های هوایی	دم‌کرده پودر	خوراکی موضعی	درمان سرماخوردگی، زخم گلو و ناراحتی‌های بینی، دفع سنگ کلیه، جلوگیری از ریزش موی سر، درمان شوره سر
Anacardiaceae							
<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks.	۱۱۵	۰/۷	قلنگ نرمه (۱)، ون نرمه (۱) (Gholeing) (narma)، خینجوک (۲)	میوه، رزین، برگ، ریشه	خوراکی آدامس جویدنی پماد	خوراکی	خوراکی (آجیل خشک)، تهیه ترشی، طراوت پوست صورت و درمان لکه‌های سیاه رنگ، چشم درد و ریزش مژه‌ها، قابض، تسکین درد معده، ضدسرفه، عطر سازی، تولید آدامس
Apiaceae							
<i>Ammi majus</i> L.	۷۵	۰/۴۵	آمی (۲)، علف اسقفی (۲)	دانه	دم‌کرده	خوراکی	مدر، بهبود لکه‌های پوستی و رنگدانه‌ها در بیماری ویتیلیگو و پسوریازیس
<i>Anethum graveolens</i> L.	۱۰۲	۰/۶۲	ثویت (۱)	میوه، برگ	خوراکی پودر	خوراکی	مصرف غذایی، ضدچربی خون، ضد نفخ، مدر، مسکن، مقوی معده، درمان سسکه و استفراغ کودکان
<i>Apium graveolens</i> L.	۶۳	۰/۳۸	کلوس (۱) (kelos)، کرفس کوهی (۲)	برگ، دانه، ساقه	خوراکی	خوراکی موضعی	مصرف غذایی، سم‌زدایی بدن، ضدالتهاب، ضدنفخ، مدر، ضد درد موضعی و درمان مشکلات آرتروز و روماتیسم
<i>Apium nodiflorum</i> (L.) Lag.	۵۵	۰/۳۳	کرفس باتلاقی (۲)	برگ، دانه، ساقه	دم‌کرده	خوراکی موضعی	تقویت‌کننده معده، آرام‌بخش و اصلاح‌کننده مزاج، استعمال خارجی ضماد برگ آن جهت تحلیل تورم
<i>Chaerophyllum macropodium</i> Boiss.	۴۵	۰/۲۷	جعفری فرنگی (۲)	برگ، سرشاخه‌های گلدار	دم‌کرده، پماد	خوراکی موضعی	خوراکی، مدر، مقوی معده، اشتها آور، تسکین سسکه، تنظیم فشارخون، ضماد جهت التیام زخم

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Echinophara cinerea</i> (Boiss.) Hoblge & Lamond	۱۲۵	۰/۷۶	خوشاریزه کوهستانی (۲)، فداله (۲)	سرشاخه‌های گلدار	خوراکی	خوراکی	چاشنی غذا، ضدباکتری، درمان اسهال، ضداسپاسم، بهبود عملکرد دستگاه گوارش، مدر، درمان بیماری قارچی پوست
<i>Eryngium billardieri</i> Delar.	۷۰	۰/۴۲	زول (۲)، چوچاق (۲)	اندام‌های هوایی	جوشانده	خوراکی	تسکین دردهای روماتیسمی، آرام‌بخش، ضدقارچ، ضدنفخ، محرک، مدر، کاهش سنگ کلیه، درمان بزرگ شدن یا التهاب غده پروستات
<i>Falcaria falcarioides</i> (Bornm. & Wolff) Wolff	۱۰۶	۰/۶۴	پاقزو (۱)، پنجه غازی (۲)	اندام‌های هوایی	خوراکی	خوراکی	خوراکی، دفع سنگ کلیه، مسکن کم‌درد، درمان فشارخون، قند خون، چربی خون
<i>Ferula assa-foetida</i> L.	۱۰۳	۰/۶۲	بژ (۱)، آنقوزه (۲)	رزین، ریشه، ساقه	جوشانده	خوراکی	حساسیت‌زا، مسکن، ضدنفخ، ضدقارچ، ضداسپاسم، ضدتشنج، ضدسرفه، ضدیوست، معرق، کاهش‌دهنده فشارخون
<i>Ferula gumosa</i> Boiss.	۱۱۱	۰/۶۷	بیج‌بوگنه (۱) (Bej- Bogana)، باریجه (۲)	روغن، صمغ، رزین	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	ضدکرم روده، درمان اختلالات گوارشی، اشتها آور، ضداسپاسم
<i>Ferula macrocolea</i> Boiss.	۱۰۸	۰/۶۵	چویر (۱) (Chovir)	برگ، ساقه	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	ضدمسمومیت و حالت تهوع، رفع ترش کردن معده، بسیار خوشبو و معطر
<i>Ferula ovina</i> (Boiss.) Boiss.	۸۸	۰/۵۳	کما (۲)	روغن، صمغ، رزین	جوشانده	خوراکی موضعی	ضداسپاسم، بهبود هضم، گرفتگی دردها و کولیک، خلط‌آور، پماد برای کمک به بهبود زخم‌ها
<i>Ferulago angulata</i> (schlecht) Boiss.	۸۵	۰/۵۲	چویر (۱) (Chovir)	اندام‌های هوایی	خوراکی دم‌کرده	خوراکی موضعی	جلوگیری از فاسدشدن مواد غذایی مانند گوشت، خوشبوکننده دهان، درمان دل‌درد، سردرد و روماتیسم، ضدسرطان، ضد میکروب و ضدباکتری، مصارف آرایشی - بهداشتی
<i>Heracleum persicum</i> desf. ex fischer	۱۲۰	۰/۷۳	گلپر (۲)	برگ، دانه، ریشه	چاشنی و ادویه، خوراکی	خوراکی	معطر، ضد میکروب، مقوی قلب، ضدنفخ، معرق، مدر، دفع انگل‌های روده، تقویت حافظه، استعمال خارجی برای درمان جوش، آبه، کورک
<i>Pimpinella tragium</i> Vill. Subsp. Pseudotragium	۶۳	۰/۳۸	جعفری کوهی زاگرسی (۲)	اندام‌های هوایی	خوراکی	خوراکی	ضدمیکروب و ضدقارچ، افزایش ترشح مخاط به‌خصوص مخاط برونش‌ها

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Prangos uloptera</i> DC.	۵۳	۰/۳۲	جاشیر صخره‌روی (۲)، وایه (۲)، خرکول (۲)	برگ، رزین	دم‌کرده	خوراکی موضعی	ضدنفخ، استعمال خارجی به صورت ضماد برای شکستگی و کوفتگی، متلاشی‌کننده سنگ مثانه و کلیه و خشی‌کننده سموم بدن
<i>Smyrniopsis aucheri</i> Boiss.	۶۸	۰/۴۱	پیکل (۲)	ریشه	خوراکی	خوراکی	مصرف غذایی، استفاده در تولید پنیر
<i>Smyrniium cordifolium</i> Boiss.	۱۱۹	۰/۷۲	پهنومه (۱) (Penomah)، آوندول (۲)	ساقه، ریشه	خوراکی	خوراکی	خوراکی، مسکن، ضدتب، درمان دردهای مثانه و کلیه، ضدپوسیدگی دندان
<i>Tetrataenium lasiopetalum</i> (Boiss.) Manden = <i>Heracleum lasiopetalum</i> Boiss.	۱۲۴	۰/۷۵	کاله (۱)، گلبر کوهستانی (۲)	برگ، ریشه، ساقه، جوانه‌ها	خوراکی	خوراکی	بسیار معطر، ضدعفونی‌کننده و ضدمیکروب قوی، ضداسپاسم، ضدنفخ، درمان ریفلاکس معده و سایر اختلالات گوارشی، ریشه برای درمان اختلالات تنفسی، برونشیت، تقویت حافظه، تحریک اشتها، درمان آبسه
Asteraceae							
<i>Achillea wilhelmsii</i> C.Koch.	۱۱۵	۰/۷	برینج داس (۱) (Berenjdas)	سرشاخه‌های گلدار، برگ، ریشه	دم‌کرده	خوراکی	کاهش قند خون، درمان سوءهاضمه، درمان آرتروز، مقوی عصبی، ضدکرم، ضدهموروئید، اشتها آور، ضدتب
<i>Achillea millefolium</i> L.	۱۰۶	۰/۶۴	بومادران (۲)، برینج داس (۱)	اندام‌های هوایی	دم‌کرده	خوراکی	مقوی تلخ، قابض، کاهش فشارخون، معرق، ضداسپاسم
<i>Anthemis lorestanica</i> Iranshahr.	۱۱۲	۰/۶۸	بابونه تاج‌دندانی (۲)	گل، برگ	دم‌کرده	خوراکی	ضداسپاسم، تحریک قاعدگی، شرایط هیستریک مربوط به رحم
<i>Artemisia persica</i> Boiss.	۱۳۱	۰/۷۹	جوشن (۱) (Joshan)، درمنه ایرانی (۲)	سرشاخه‌های گلدار	چاشنی ادویه جوشانده پودر	خوراکی	چاشنی غذا، ضدعفونی‌کننده، ضدسرفه، ضدنفخ، ضدپارازیت مالاریا، درمان گرمی بدن و سردرد، مقوی، ضدتب
<i>Calendula officinalis</i> L.	۷۷	۰/۴۷	گل زرد (۲)، گل همیشه بهار (۲)	برگ، گل	دم‌کرده	خوراکی موضعی	ضدقارچ، ضدالتهاب، معرق، مدر، صفرا آور، پایین‌آورنده چربی و فشارخون، مسکن اعصاب، درمان زخم معده، روده، آسم، سرفه، کم‌خونی، مصرف خارجی برای مداوای زخم، ترک پوست، رفع جوش و کورک پوستی و ترک سینۀ مادران شیرده

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Carthamus oxyacantha</i> M.B.	۳۵	۰/۲۱	گلرنگ زرد (۲)، خارخرون (۲)	دانه	جوشانده پودر	موضعی خوراکی	روغن استخراج شده از دانه‌ها به منظور پوشش زخم‌های بد و درمان خارش
<i>Centaurea virgata</i> Lam.	۴۰	۰/۲۴	گل گندم بوته‌ای (۲)	گل، برگ	دم‌کرده	خوراکی موضعی	مقوی و محرک، ملین ملایم برای کودکان، درمان دردهای روماتیسمی، بهبود هضم غذا
<i>Cichorium intybus</i> L.	۶۸	۰/۴۱	چقچقه (۱) (Chaqchaqa)	ریشه، سرشاخه‌های گلدار	جوشانده	خوراکی موضعی	تصفیه خون، درمان جوش‌ها، درمان یرقان، ضد تب، ضد حساسیت‌های پوستی
<i>Gundelia tournefortii</i> L.	۸۵	۰/۵۲	کِنِگِر (۱) (Kenger)	ریزوم، دانه، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	خوراکی و طبع‌ساز، مصرف در جهت دفع انگل، کاهش چربی خون، تب‌بر، دفع سنگ کلیه، بهبود هضم، درمان عفونت ناشی از سوختگی
<i>Helichrysum oligocephalum</i> DC.	۳۱	۰/۱۹	گل بی‌مرگ (۲)	سرشاخه‌های گلدار	دم‌کرده	خوراکی موضعی	مسکن، خلط‌آور، ضد کرم، صفرا آور، مدر، مقوی معده، نرم‌کننده پوست، ضد التهاب، سم‌زدایی بدن
<i>Matricaria recutita</i> L.	۹۸	۰/۵۹	گل باینه (۱)، باینه (Baeina) (۱)	دانه، گل	دم‌کرده	خوراکی موضعی	ضد آلرژی، ضد التهاب، ضد اسپاسم عضلات، تسکین اسپاسم، هضم آرام غذا، التیام‌دهنده زخم، تقویت مو و پوست، جوشانده برای دل درد، تب‌بر
<i>Scorzonera pseudolanata</i> Grossh.	۴۸	۰/۲۹	هپلوک (۱) (Hapeluk)، شنگ اسبی (۲)	غده	ضماد	موضعی	التیام محل گازگرفتگی و نیش حشرات و جانوران
<i>Tanacetum kotschy</i> Boiss.	۱۳۲	۰/۸	مخالصه (۱) (Mokhalesa) بابونه گاوی (۲)	گل، برگ	دم‌کرده	خوراکی	ضد نفخ، ضد التهاب، ضد عفونی‌کننده، ضد انگل و حشره‌کش، درمان سردرد و میگرن
<i>Tanacetum polycephalum</i> Sch.Bip.	۷۹	۰/۴۸	خرس داری (۱)، مینا (۲)	سرشاخه‌های گلدار	دم‌کرده	خوراکی	ضد کرم، مدر، ضد صفرا
<i>Taraxacum officinale</i> (L.) Weber ex F.H.Wigg	۵۳	۰/۳۲	کل خیزو (۱) (Kalkhizo)، کل مس، پاییز	گل، برگ، ریشه	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	مقوی معده، مدر، پاک‌کننده کبد، آرام‌بخش، درمان نیش عقرب و مار
<i>Tragopogon caricifolius</i> Boiss.	۱۰۸	۰/۶۵	شنگ (۲)	برگ، گل، میوه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	کاهش چربی و فشارخون، دافع سنگ کلیه، قابض، انعقاد خون، بهبود حرکات روده، درمان زگیل

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعه (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Tragopogon graminifolius</i> DC.	۱۰۴	۰/۶۳	شنگ (۲)	برگ، ریشه	خوراکی	خوراکی	مصرف خوراکی، نرم‌کننده سینه، التیام سوختگی، مقوی معده، درمان عفونت و از بین رفتن ترشحات گوش، رفع مسمومیت غذایی، اشتها آور
<i>Tripleurospermum disciforme</i> (C.A.Mey.) Schultz-Bip	۴۵	۰/۲۷	بابونه کاذب (۲)	گل	جوشانده	خوراکی	درمان سرماخوردگی، ضدتب
Boraginaceae							
<i>Anchusa italic</i> Retz.	۵۸	۰/۳۵	گاو زو (۱)	گل، برگ، سرشاخه‌های گل‌دار	دم‌کرده	خوراکی	مقوی قلب، نشاط‌آور، درمان بیماری‌های دستگاه تنفسی
<i>Onosma ambigens</i> Lacaita	۹۶	۰/۵۸	سورداری (۱) (Soordari)، مکرکولوم (۱)	ریشه	ضماد	موضعی	درمان سوختگی درجه متوسط و شدید
<i>Onosma kotschy</i> Boiss.	۶۸	۰/۴۱	زنگوله‌ای دنائی (۲)	گل	دم‌کرده	خوراکی موضعی	مسکن، ضدسرفه و التهاب، آرام‌بخش
Brassicaceae							
<i>Nasturtium officinale</i> (L.) R. Br.	۷۰	۰/۴۲	بلمک (۱) (Balmak)، کُلشیک (۱)	گیاه کامل	خوراکی	خوراکی	مقوی معده، خلط‌آور، اشتها آور، ضدتب، ضدکرم، درمان بیماری‌های کلیه، ضدکم‌خونی، پایین‌آورنده قند خون، درمان عفونت‌های داخلی، درمان سنگ کلیه
<i>Raphanus maritimus</i> Sm.	۱۱۲	۰/۶۸	ترپ (۱) (terp)، ترپ سیاه (۲)	برگ، غده	خوراکی	خوراکی	مدر، مسهل، صفرا آور، مترشحه شیر، اشتها آور، ضدنفخ، تب‌بر، ضدیرقان، مفید جهت نرمی استخوان (راشیتیزم)
<i>Raphanus sativus</i> L.	۹۱	۰/۵۵	ترپچه (۲)	برگ، غده، دانه	خوراکی	خوراکی	مدر، ملین، محرک هضم، خلط‌آور، ضدنفخ، مقوی دستگاه گوارش، درمان سردرد و کم‌خوابی
Caprifoliaceae							
<i>Lonicera nummularifolia</i> jaub.& spach	۴۲	۰/۲۵	درخت شن (۲) (Shan)، پلاخور (۲)	برگ، گل، پوست درخت	جوشانده ضماد	خوراکی موضعی	مدر، ناراحتی‌های سنگ کلیه و مشکلات کبدی، دهان‌شویه برای درمان زخم‌های دهان و گلو، پوست ساقه برای بافتن ریسمان، شستن ظروف و خنک‌نگه‌داشتن مشک آب و دوغ

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
Convolvulaceae							
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	۷۰	۰/۴۲	پیچک صحرائی (۲)	دانه، میوه، گل	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	بسیار سمی، مسهل قوی، مدر، ایجاد حساسیت مخاط دستگاه گوارش، ایجاد دانه‌های پوستی
Cucurbitaceae							
<i>Bryonia multiflora</i> Boiss. & Heldr.	۹۴	۰/۵۷	فاشرا (۲)	گیاه کامل، رزین	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	مسهل و ملین قوی، مدر، صفرا آور، مسکن دردهای روماتیسمی، کاهش دهنده قند خون، درمان امراض کبد و طحال
Elaeagnaceae							
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	۸۸	۰/۵۳	سرنجه (۱)، سرنجک (۱)	دانه، چوب	خوراکی	خوراکی	درمان سرماخوردگی و عفونت‌های تنفسی قایض، ضد استفراغ، ضد صفرا، التیام ورم لته
Equisetaceae							
<i>Equisetum arvense</i> L.			دم اسب (۲)	برگ	جوشانده	خوراکی	درمان درد زانو و مفاصل، درمان خونروی داخلی قلب، کلیه، مدر
Euphorbiaceae							
<i>Euphorbia denticulata</i> Lam.	۸۵	۰/۵۲	شیرسگ (۲)، خُشیل (۱)	رزین	خوراکی	خوراکی	درمان میخچه و زگیل، مسهل قوی
Fabaceae							
<i>Alhagi persarum</i> Boiss. = <i>Alhagi camelorum</i> Fisch	۷۳	۰/۴۴	ترنجبین (۲)، خارشتر ایرانی (۲)	گیاه کامل، مان	خوراکی ضماد	خوراکی	دفع سنگ کلیه، تسکین سرفه و درد سینه، ملین، خلط آور، دافع صفرا، ضد تب
<i>Astragalus adscendens</i> Boss. & Hausskn	۶۸	۰/۴۱	گون گزی (۲)، گرانگبین (۲)	مان	خوراکی	خوراکی	مصارف غذایی، ماده اصلی تهیه شیرینی سنتی (گزر اصفهان)، مسهل، خلط آور، مسکن دردهای احشایی و تب‌بر
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	۷۵	۰/۴۵	ملیم (۱)، بله شیرینه (۱)	برگ، ریشه	خوراکی جوشانده	خوراکی	ضد التهاب، ضد ویروس، تسکین دهنده، خلط آور، تقویت کننده دستگاه گوارش
<i>Lotus corniculatus</i> L.	۴۸	۰/۲۹	آهوماش زرد (۲)، یونجه زرد (۲)	گیاه کامل	خوراکی	خوراکی	ضدتشنج، رفع عوارض عصبی مانند بی خوابی، اضطراب، تپش قلب با منشأ عصبی و سرگیجه
<i>Medicago sativa</i> L.	۵۵	۰/۳۳	یونجه (۲)	اندام‌های هوایی، جوانه‌ها	خوراکی	خوراکی	اشتها آور، مقوی، ضدپوکی استخوان

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعه (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Melilotus albus</i> Desr.	۴۸	۰/۲۹	یونجه بخارا (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	خوراکی	خوراکی	خواب‌آور، مدر، ضداسپاسم، ضدنفخ، ضدانعقاد، قابض
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Lam.	۵۳	۰/۳۲	یونجه زرد (۲)، اکلیل‌الملک (۲)	اندام‌های هوایی	خوراکی	خوراکی	بهبود سوءهاضمه، درمان برونشیت، دردهای روماتیسمی، کمک به بهبود رگ‌های واریسی و هموروئید، کاهش خطر ابتلا به تصلب شرایین، آرام‌بخش ملایم، ضداسپاسم
<i>Ononis spinosa</i> L.	۳۵	۰/۲۱	خار خر (۲)	برگ، گل، ریشه	دم‌کرده	خوراکی	مدر، مسکن مجاری ادرار، معرق، قابض، صفرا آور، درمان سنگ کلیه و کیسه صفرا
<i>Pisum sativum</i> L.	۴۰	۰/۲۴	هله (۱) (Hulerah)، نخود فرنگی (۲)	دانه	خوراکی	خوراکی	مسهل، به‌علت عوارضی از قبیل مسمومیت، فلج اندام‌های تحتانی بدن، عدم انقباض عضلات، اشکال در راه رفتن و بی‌اختیاری ادرار. مصرف آن تقریباً منسوخ شده است.
<i>Sophora alopecuroides</i> L.	۵۰	۰/۳	تلخ بیان (۲)	برگ، گل، ریشه	خوراکی موضعی	خوراکی موضعی	مسهل، ضدکرم، ضدتب، خنک‌کننده، درمان فشارخون بالا، قابض جهت قطع خونریزی زخم‌های روده‌ای و هموروئید، مسکن درد دندان
<i>Trifolium purpureum</i> Loise.	۵۸	۰/۳۵	شودر (۱)، شبدر (۲)	گل، دانه	خوراکی	خوراکی	ضدسرفه، رفع دل‌پیچه، التیام زخم، درمان لکه‌های صورت، درمان زخم معده
<i>Trigonella uncata</i> Boiss. & Noe	۵۳	۰/۳۲	شیملیه (۱)، شنبليله (۲)	برگ، گل	خوراکی	خوراکی موضعی	ضدسرفه، رفع دل‌پیچه، التیام زخم
<i>Vicia ervillia</i> (L.) willd	۶۸	۰/۴۱	گاینه (۱) (Gayena)، گاو دانه (۲)	برگ، دانه	خوراکی	خوراکی	رفع التهاب، دفع خلط سینه در برونشیت، ضماد برای رفع التهاب و جراحات پوستی
<i>Vicia faba</i> L.	۸۵	۰/۵۲	باقله (۱)	سرشاخه‌های گل‌دار، میوه، دانه	خوراکی	خوراکی موضعی	خوراکی، نفرس، روماتیسم، درد مفاصل، اسهال مزمن، مدر، دافع سنگ‌کلیه، مخلوط با صمغ ژوی (زدو) برای تسکین فوری دندان‌درد
<i>Vicia koeieana</i> Rech. f.	۳۵	۰/۲۱	ماشک زاگرسی (۲)	دانه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	حاوی عناصر معدنی، عنصر تغذیه‌ای، رفع مشکلات گوارشی، سوزش معده و گلو، التیام ترک‌خوردگی و کوفتگی

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعه (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Vicia sativa</i> L.	۴۵	۰/۲۷	کرسنه (۲)، گاینه (۱)، ماشک (۲)	دانه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	رفع مشکلات گوارشی، سوزش معده و گلو، درمان لاغری، پخته آن با عسل برای رفع سرفه و تنگی نفس، در ترکیب با داروهای مناسب برای از بین بردن غدد سفت پستان و استحکام لته، استعمال خارجی آرد آن برای رفع التهابات سطحی بدن، درمان زخم‌های پوستی
<i>Vicia villosa</i> Roth.	۴۰	۰/۲۳	ماشک گل خوشه‌ای (۲)	ساقه، دانه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	ساقه بسیار شیرین و مقوی، محافظ و ترمیم‌کننده پوست، تیمار اثرات نیش حشرات، ضدشوره، مسهل ملایم
Fagaceae							
<i>Quercus brantii</i> Lindl.	۱۰۸	۰/۶۵	بلی (۱) (Bali)، بلوط (۲)	برگ، میوه، چوب، پوست میوه	خوراکی	خوراکی	قابض، شب‌ادراری کودکان، درمان گواتر ساده، درمان زخم‌های آگزامی پوست، تقویت لته، تقویت معده، درمان اسهال، برطرف‌کننده درد معده و گاز معده، ضدسرفه، دباغی کردن مشک دوغ و خیک روغن
<i>Quercus infectoria</i> Oliv.	۱۲۰	۰/۷۳	گزوله بلی (۱) (Gazoolah bali)، مان بلی (۱)، دارمازو (۲)	میوه، پوست میوه، جفت میوه، رزین، برگ، مان	خوراکی	خوراکی	ضدباکتری و ویروس، قابض، خلط‌آور، مسکن، مقوی، درمان سل، متوقف‌کننده خونریزی، درمان اسهال، سوءهاضمه، درد معده، کم‌خونی، سستی و ضعف استخوان‌ها، کاهش دهنده قندخون
Geraniaceae							
<i>Geranium rotundifolium</i> L.	۳۲	۰/۱۹	سوزن چویان برگ دایره‌ای (۲)	برگ	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	قابض، درمان دانه‌های پوستی، درمان اسهال، درمان زخم معده
Hypericaceae							
<i>Hypericum perforatum</i> L.	۷۹	۰/۴۸	گل راعی (۲)، علف چای (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	دم‌کرده خوراکی	خوراکی	ضدافسردگی، ضداسپاسم، تحریک جریان صفرا، قابض، آرام‌بخش، مسکن، ضدویروس
Iridaceae							
<i>Crocus Sativus</i> L.	۱۰۳	۰/۶۲	زعفرو (۱)	پرچم، کلاله	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	مقوی، اشتها آور، محرک اعصاب، خلط‌آور، ضدتنج، مسکن دندان‌درد
<i>Crocus haussknechtii</i> Boiss.	۵۳	۰/۳۲	پیشوک (۱)، جو قاسم (۲)	گل، پیاز	خوراکی	خوراکی	خوراکی، ضدانگل، تثبیت رنگ مو، مدر، درمان ناراحتی‌های قلبی

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعه (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Iris hymenospata</i> Mathew & Wenelboi	۴۵	۰/۲۷	زنبق سیمین رگه (۲)	ریزوم، برگ	دم کرده پودر	خوراکی موضعی	سم زدایی بدن، مدر، تحریک کبد در درمان هپاتیت و یرقان، کاهش وزن، ضماد برای درمان ناراحتی های پوستی، زخم و دردهای روماتیسم، رفع خستگی
Juglandaceae							
<i>Juglans regia</i> L.	۱۱۲	۰/۶۸	گردکوکو (۱) (Gerdeko)	برگچه های خشک، پوسته میوه تازه	خوراکی جوشانده ضماد	خوراکی موضعی	نرم کننده پوست، التیام دهنده جراحات و ضد عفونی کننده، دفع کرم، کاهش دهنده قند خون، درمان بیماری های جلدی و خارش، جلوگیری از ریزش موی سر، تسکین دندان درد
Lamiaceae							
<i>Ajuge</i> <i>chamaecistus</i> Ging. ex Benth.	۶۸	۰/۴۱	لب دیسی بوته ای (۲)	اندام های هوایی	دم کرده	خوراکی	قابض، درمان زخم های گوارشی، ملین، ضدتب، مدر
<i>Dracocephalum</i> <i>kotschyii</i> Boiss.	۱۲۹	۰/۷۸	سمسما (۱)، زربین گیاه (۲)، بادرنجبویه دنیایی (۲)	برگ	دم کرده چاشنی و ادویه	خوراکی	مصرف خوراکی، چاشنی غذا، ضدتب، آرام بخش
<i>Eremostachys</i> <i>pulvinaris</i> Jaub. spach	۷۹	۰/۴۸	گنل (۱) (Ganal)، سنبل بیابانی (۲)	گیاه کامل	جوشانده قطره	موضعی	در مصارف خارجی از جوشانده برگ های خشک به عنوان ضد عفونی کننده و تسکین درد محل گزش حشرات و خزندگان، پیش رنگ نخ های پشمی و تولید رختخواب پیچ محلی
<i>Hyssopus</i> <i>angustifolius</i> M. B.	۷۵	۰/۴۵	زوفا (۲)	سرشاخه های گل دار، برگ	خوراکی چاشنی و ادویه	خوراکی	چاشنی غذا، مدر، اشتها آور، قابض، ضد نفخ، ضد اسپاسم، کاهش ریزش مو، ضد ویروس ایدز
<i>Lallemantia</i> <i>iberica</i> Fisch. & C.A.Mey.	۴۸	۰/۲۹	تخم شربتی (۲)، بالنگو (۲)	دانه	خوراکی	خوراکی	درمان زخم معده، ضد استرس، ملین، مؤثر در گرفتگی صدا، ضدتشنجی
<i>Lamium album</i> L.	۳۵	۰/۲۱	گزنه سای سفید (۲)	برگ، گل	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	قابض، مسکن، کاهش جریان بیش از حد قاعدگی، درمان اسهال، هموروئید
<i>Lavandula vera</i> DC.	۶۱	۰/۳۷	اسطوخودوس (۲)	برگ، گل، اسانس	جوشانده	خوراکی	مسکن، ضدافسردگی، ضد عفونی کننده، ضد اسپاسم، ضد نفخ، آرام بخش
<i>Lavandula</i> <i>sublepidota</i> Rech. f.	۶۵	۰/۳۹	اسطوخودوس (۲)	سرشاخه های گل دار	جوشانده	خوراکی	مقوی اعصاب، ضدتشنج، خواب آور، ضد اسپاسم، ترمیم کننده زخم، ضد کرم های گوارشی کودکان

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Melissa officinalis</i> L.	۱۰۲	۰/۶۲	بادرنجبویه (۲)، فرنجمشک (۲)، ترنجان (۲)	سرشاخه‌های گلدان، برگ	دم‌کرده	خوراکی	مقوی قلب و اعصاب، ضدنفخ، معرق، آرام‌بخش، رفع درد مفاصل و گزش حشرات
<i>Mentha longifolia</i> L. Hudson	۱۱۹	۰/۷۲	پینه (۱) (Pina)، پوینه (۱)	سرشاخه‌های گل‌دار، برگ	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	خوراکی، آرام‌بخش، ضدنفخ، تقویت معده، طبع‌ساز، خواب‌نایدن کودکان در برگ‌ها به منظور پایین آمدن تب
<i>Nepeta Cataria</i> L.	۷۰	۰/۴۲	نعناع گریه‌ای (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	مقوی معده، ضداسپاسم، ضدنفخ، ضدتب، ضد عفونی‌کننده، ضدسرفه، قابض، مسهل، افزایش عرق و درمان مناسب برای سرماخوردگی، برطرف‌کننده سوءهاضمه، ضماد برای درمان روماتیسم و التهاب مفاصل
<i>Nepeta cryspa</i> Wild.	۱۳۴	۰/۷۹	مغراً (۱)	سرشاخه‌های گل‌دار	چاشنی و ادویه دم‌کرده	خوراکی	مقوی معده، معرق، ضداسپاسم، ضدنفخ، درمان سکسکه و سیاه‌سرفه، مسکن، مسهل، درمان سرماخوردگی
<i>Nepeta persica</i> Boiss.	۴۸	۰/۲۹	پونه‌سای ایرانی (۲)	برگ‌ها و شاخه‌های جوان	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	مقوی معده، ضدنفخ، مصرف خوراکی، خوشبوکننده معده و دهان، خنک‌کننده
<i>Ocimum basilicum</i> L.	۹۲	۰/۵۶	ریحان (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار، اسانس	خوراکی چاشنی و ادویه	خوراکی	مصرف خوراکی، ضدباکتری، حشره‌کش، آرام‌بخش، ضدنفخ، مقوی معده، ملین، معرق
<i>Origanum vulgare</i> L.	۶۳	۰/۳۸	مرزنجوش (۲)	اندام‌های هوایی، اسانس	اندام‌های هوایی، اسانس	دم‌کرده	ضدقارچ، آنتی‌اکسیدان، ضد عفونی‌کننده، خلط‌آور، محرک
<i>Phlomis anisodonta</i> Boiss.	۴۲	۰/۲۵	گوش بره کوهستانی (۲)	اندام‌های هوایی	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	درمان دیابت، زخم معده، ضد میکروب، ضد آلرژی، ضد تورم، آنتی‌اکسیدان
<i>Phlomis olivieri</i> Benth.	۵۰	۰/۳	بله گوش (۱)، چالمه (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	رفع دل‌پیچه، درمان سرماخوردگی، ضد آلرژی، درمان دیابت، زخم معده، بواسیر، تورم و زخم‌ها
<i>Prunella Vulgaris</i> L.	۲۸	۰/۱۷	نعناع چمنی (۲)	گیاه کامل	دم‌کرده	خوراکی موضعی	قابض، کاهش دهنده قندخون، ترمیم زخم، قابض، رفع آژن، التهاب و ورم مخاط دهان، درد گلو

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعين (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Salvia leriifolia</i> Benth.	۷۰	۰/۴۲	میرم‌گلی (۱) (Merangoli)، بله گوشه (۱)	برگ	دم‌کرده	خوراکی	ضدمیکروب، آنتی‌اکسیدان، مقوی گوارشی، دارای خاصیت استروژنی، نشاط‌آور، کاهش عرق، رفع علائم یائسگی مانند عرق‌کردن، گرگرفتگی و سردرد
<i>Salvia macrocephala</i> Boiss.	۶۳	۰/۳۸	میرم‌گلی لوله‌ای (۲)، میرم‌گلی (۱)	گیاه کامل	ضماد	موضعی	ضماد جهت درمان قانقاریا
<i>Salvia officinalis</i> L.	۸۵	۰/۵۲	میرم‌گلی (۱) (Merangoli)، بله گوشه (۱)	برگ	دم‌کرده	خوراکی	ضدمیکروبی، ضدتقرق، ضدنفخ، آنتی‌اکسیدان، مقوی دستگاه گوارش، دارای خاصیت استروژنی، مقوی اعصاب، کاهش عرق
<i>Salvia sclarea</i> L.	۹۲	۰/۵۶	میرم‌گلی (۱) (Merangoli)، بله گوشه (۱)	سرشاخه‌های گلدار	دم‌کرده	خوراکی	گیاه معطر، ضداسپاسم، درمان مشکلات گوارشی، تونیک، تسکین درد قاعدگی و مشکلات قبل از قاعدگی، مؤثر در سطح هورمون استروژن پایین، ضدباکتری
<i>Stachys inflata</i> Benth.	۴۸	۰/۲۹	گوش بره (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	دم‌کرده	خوراکی	درمان بیماری‌های عفونی، اشتها آور، مقوی معده
<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl.	۱۲۷	۰/۷۷	کُلکینه (۱)، پشمینه (۲)	گل	دم‌کرده	خوراکی	درمان سرماخوردگی، مقوی اعصاب، مقوی قلب، درمان قولنج
<i>Stachys lurestanica</i> Jamzad	۴۸	۰/۲۹	سنبله‌ای لرستانی (۲)	اندام‌های هوایی	دم‌کرده	خوراکی	مدر، متلاشی‌کننده سنگ مجاری ادرار و صفرا، درمان دردهای مفصلی، رفع سرماخوردگی، دفع کرم، درمان سردرد به‌خصوص میگرن
<i>Thymus daenensis</i> Celak	۱۴۲	۰/۸۶	ازگونه (۱)، ازبوته (۱)، آویشن (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار، برگ	چاشنی و ادویه دم‌کرده	خوراکی	ضدعفونی‌کننده، نشاط‌آور، ضداسپاسم، خلط‌آور، ضدکرم، درمان ناراحتی‌های قارچی، زخم‌های پوستی، ناراحتی‌های سیناتیکی و روماتیسمی
<i>Thymus eriocalyx</i> (Ronniger) Jalas	۱۳۴	۰/۸۱	آویشن کرک‌آلود (۲)، ازگونه (۱)، ازبوته (۱)	اندام‌های هوایی	چاشنی و ادویه دم‌کرده	خوراکی	ضدعفونی‌کننده و ضدقارچ، درمان آنفولانزا و سرماخوردگی، گلودرد، عفونت قفسه سینه و برونشیت، ضددرد مفاصل، درمان سینوزیت، احتقان گوش، ضداسپاسم

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss & Hohen.	۱۳۷	۰/۸۳	ازگونه (۱)، ازبوته (۱)، آویشن (۲)	اندام‌های هوایی	چاشنی و ادویه، دم‌کرده	خوراکی	چاشنی غذا، ضدباکتری، ضدقارچ، آنتی‌اکسیدان، خلط‌آور و نشاط‌آور، بخور برای درمان سرماخوردگی
<i>Thymus persicus</i> (Ronniger ex Rech. f.) J alas	۱۳۹	۰/۸۴	ازگونه (۱)، ازبوته (۱)، آویشن (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار، برگ	چاشنی و ادویه، دم‌کرده	خوراکی	ضد عفونی کننده، نشاط‌آور، ضداسپاسم، خلط‌آور، ضدکرم
<i>Ziziphora clinopodioides</i> Lam.	۱۲۷	۰/۷۷	پینه کوهی (۱) (Pinah koei) کاکوتی کوهی (۲)	اندام‌های هوایی، اسانس	چاشنی و ادویه دم‌کرده	خوراکی	معطر، تهیه چای، درمان سرماخوردگی، ضداسهال، ضدکرم، ضدنفخ، بهبود هضم، ضدتشر کردن، ضدسرفه، ضدباکتری، خلط‌آور، درمان سرفه، آرام‌بخش
<i>Ziziphora tenuior</i> L.	۶۵	۰/۳۹	کاکوتی (۲)	برگ، دانه	چاشنی و ادویه دم‌کرده	خوراکی	خلط‌آور، ضدنفخ، مقوی معده، چاشنی غذا، بهبود هضم، ضد عفونی کننده
Liliaceae							
<i>Allium akaka</i> S.G.Gmel. ex Schult. & Schult.f.	۷۰	۰/۴۲	والک (۱)، سیرکوهی (۲)	پیاز، برگ	خوراکی	خوراکی	تصفیه خون، درمان ناراحتی‌های هاضمه و کاهش فشارخون، معالجه سردرد، بیماری‌های کبدی، اسهال و آرتریت، ضد میکروب قوی، درمان آنفولانزا و برونشیت
<i>Allium ampeloprasum</i> L. spp. Iranicum Wendelbo	۷۵	۰/۴۵	تره‌گاو کوئی (۱) Tara gow) (koei) سیر موکه (۱)	پیاز، برگ	خوراکی	خوراکی	مدر، خلط‌آور (در برونشیت‌های مزمن، درمان سوءهاضمه، چاقی، درد مفاصل، تصلب شرایین، نقرس، هموروئید، یبوست، سرباز کردن دمل، آبسه‌های پوستی
<i>Allium atroviolaceum</i> Boiss.	۸۵	۰/۵۲	ورکواز (۱) (Varke vas)	گیاه کامل	خوراکی	خوراکی	مصرف خوراکی، دافع صفرا، مدر، ضد عفونی کننده، پایین آورنده فشارخون، درمان سوءهاضمه، چاقی، درد مفاصل، درمان سرماخوردگی شدید
<i>Allium cepa</i> L.	۱۱۲	۰/۶۸	پیاز خوراکی (۲)	پیاز، ریزوم	خوراکی	خوراکی	درمان ناراحتی‌های مجاری تنفسی به‌ویژه سرفه و برونشیت، ضدیبوست، ضدنفخ و درد شکم، کاهش دهنده چربی، فشارخون، اوره و قند خون

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Allium hirtifolium</i> Boiss.	۱۳۱	۰/۷۹	لیز (Liz)، ذیل (۱) پیشوک (۱)	ریزوم، برگ	خوراکی	خوراکی	مصرف غذایی، مدر، معرق، خلط آور، معطرکننده ترشی، چاشنی غذا، اشتها آور، مسکن درد مفاصل، درمان فشارخون
<i>Allium jesdianum</i> Boiss.	۱۳۴	۰/۸۱	بن‌سور (۱) (Bensor)، سور پا (۱)	برگ، پیاز	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	دفع‌کننده سنگ کلیه، مسکن دردهای گوارشی، روماتیسمی و امراض رطوبتی
<i>Allium sativum</i> L.	۱۳۴	۰/۸۱	سیر	پیاز، برگ	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	کاهش قند خون و چربی خون، ضدنفخ، ضدکرم، اشتها آور، درمان میخچه کف پا، درمان ادرار قطره‌قطره در افراد، درمان سرماخوردگی‌های مکرر، عقرب‌گزیدگی، تسکین درد دندان، بهبود زگیل و میخچه، مانع سفیدشدن زودرس موهای سر
<i>Allium tripedale</i>	۱۰۴	۰/۶۳	انشک (۱) (Anashk)، سیرک چاک‌پیاز (۲)	برگ، پیاز	خوراکی	خوراکی	ملین، خلط‌آور، دفع‌کننده سنگ کلیه و انگل، اشتها آور، درمان فشار و چربی خون، ضدعفونی‌کننده
<i>Eremurus spectabilis</i> M. B.	۸۸	۰/۵۳	سریش تماشایی (۲)	ریشه، برگ، میوه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	خوراکی، مسهل، ضدکرم، محرک، ضدانگل، ضدعفونی‌کننده، درمان ناراحتی‌های معده، رفع تصلب شرایین، استعمال خارجی برای درمان جوش، عقرب و مارگزیدگی، بهبود آگزمای مزمن، درد روماتیسمی و تسریع در جوش خوردن استخوان، ریشه به‌عنوان چسب و آहार
<i>Muscari neglectum</i> Gass.	۲۸	۰/۱۷	سرمه کلاغ (۲)، کلاغک (۲)	پیاز	جوشانده	خوراکی	قی آور، مدر
Linaceae							
<i>Linum album</i> Ky. ex Boiss.	۴۲	۰/۲۵	کتان سفید (۲)، کتان هرز (۲)	دانه	خوراکی	خوراکی	مصرف خوراکی، آنتی‌اکسیدان، تب‌بر، ملین، ضدباکتری
<i>Linum mucronatum</i> Bertol.	۳۵	۰/۲۱	کتان زرد (۲)	دانه، روغن دانه	خوراکی روغن	خوراکی موضعی	درمان مشکلات روده و قفسه سینه، ضدیبوست، سرشار از موسیلاژ و چربی‌های اشباع‌نشده، درمان زخم، بهبود سرفه مزمن، برونشیت
<i>Linum strictum</i> L.	۳۸	۰/۲۳	کتان (۲)	دانه	خوراکی روغن	خوراکی موضعی	ملین، درمان یبوست، زخم معده، رفع التهاب مخاط دهان، ورم مثانه و سنگ کلیه، ضدالتهاب

خانواده، نام علمی	تعداد مطلعين (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
Loranthaceae							
<i>Loranthus grewinkii</i> Boiss. & Buhse	۴۵	۰/۲۷	چشم بلبلی (۱)، کشمش کولی (۲)	دانه	خوراکی	خوراکی	درمان دردهای اعصاب، درمان بحران‌های صرع
<i>Viscum album</i> L.	۵۸	۰/۳۵	چکم (۱) (Chakem)، نوکه (۲)، دارواش (۲)	برگ، ساقه	ضماد	موضعی	کاهش فشارخون، آرام‌بخش، سمی با کاربرد موضعی، سرباز کردن دمل‌های پوستی و به‌منظور زدودن یا کندن موهای زائد، مخلوط با آهک و آب انگور جهت ترمیم ضایعات ناخن و مخلوط با حنا برای درمان کچلی سر
Lythraceae							
<i>Lythrum salicaria</i> L.	۴۲	۰/۲۵	خون‌فام (۲)	اندام‌های هوایی	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	درمان اسهال و اسهال خونی، لوسیون برای درمان زخم‌ها و آگزما
Malvaceae							
<i>Alcea fasciculiflora</i> Zohary.	۱۰۴	۰/۶۳	گل هیرو (۱)، گل ختمی (۲)	گل، برگ، میوه، ریشه	دم‌کرده	خوراکی موضعی	درمان سرماخوردگی، حالت تهوع، سرفه و گلودرد
<i>Alcea koelzii</i> Riedl.	۹۶	۰/۵۸	ختمی لرستانی (۲)	گل، برگ، ریشه	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	ضدسرفه، درمان سرماخوردگی
<i>Althaea officinalis</i> L.	۱۱۷	۰/۷۱	گل هیرو (۱)، گل ختمی (۲)	گل، برگ، میوه، ریشه	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	ضدسرفه، درمان زخم معده، ناراحتی‌های کلیه و مثانه (سنگ کلیه)، ملین، مسهل، تقویت موی سر
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	۵۰	۰/۳	توله (۱) (Tolah)، ناونه (۱)، پنیرک (۲)	گل، میوه، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	درمان سرماخوردگی، درمان عفونت کلیه و مثانه، ضدسرفه، ضدتب
<i>Malva sylvestris</i> L.	۳۵	۰/۲۱	توله (۱) (Tollah)	گل، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	ضدسرفه، درمان سرماخوردگی، تورم دهان و گلو، مسکن، ضدالتهاب، ملین، مدر
Moraceae							
<i>Ficus carica</i> L.	۱۰۴	۰/۶۳	انجیر کوهی (۲)	میوه، رزین	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	مقوی معده، ملین، رفع زگیل
<i>Ficus carica</i> L. subsp. rupestris	۱۰۸	۰/۶۵	جريت (۱) (Jerit)، انجیر (۲) کره (۱) (Karrah)	میوه، رزین	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	درمان یبوست، تسکین درد و التهاب، درمان تومورها، غده‌های متورم و چرکین، رفع التهاب پوستی ناشی از آگزما، سوختگی و آبنسه، خلط‌آور، ضدیبوست، رفع زگیل، برای بستن پنیر

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Morus nigra</i> L.	۹۸	۰/۵۹	توت سیاه (۲)، شاه توت (۲)	میوه	خوراکی	خوراکی	ملین، قابض، دافع سنگ کلیه و مثانه، رعشه، گلودرد، آفت دهان، دافع انگل، التهاب مخاط دهان، درمان آفت
<i>Morus Alba</i> L.	۹۶	۰/۵۸	تی (۱) (ti)، توت (۲)	برگ، میوه، ریشه، پوست درخت	خوراکی	خوراکی	کاهنده قند خون، خلط آور، درمان تب، جراحات و التهاب چشم‌ها، زخم گلو، سردرد و سرگیجه
Oleaceae							
<i>Fraxinus rotundifolia</i> Miller.	۸۵	۰/۵۱	ون (۲)، ونو (۱)	برگ، میوه، گل، صمغ، پوست	دم‌کرده	خوراکی موضعی	مدر، تب‌بر، درمان ورم عمومی بدن، کمر درد، سنگ مثانه، مقوی معده
Onagraceae							
<i>Epilobium hirsutum</i> L.	۲۸	۰/۱۷	علف خر کرکی (۲)	برگ، رزین	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	ضد استافیلوکوک زرد، شیره جهت درمان زگیل
Orchidaceae							
<i>Ophrys schulzei</i> Bornm. & fleischm	۳۲	۰/۱۹	ابروئی لرنسانی (۲)	بُنه			گونه‌ای ثعلب
<i>Orchis maculate</i> L.	۴۵	۰/۲۷	تلهم (۱) (Thalham)	بُنه	خوراکی	خوراکی	تهیه بستنی و شیرینی، خلط آور، مقوی اعصاب، ضد تشنج، قابض
Orobanchaceae							
<i>Orobanche alba</i> Steph.	۳۵	۰/۲۱	گل جالیز سفید (۲)	ساقه	دم‌کرده	خوراکی موضعی	ضد تشنج، رفع بیماری‌های عصبی و ناراحتی‌های روده‌ای
Oxalidaceae							
<i>Oxalis corniculata</i> L.	۳۸	۰/۲۳	شیدر ترشک (۲)	گیاه کامل، رزین	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	ریشه‌کن کردن زگیل، قابض، ضد کرم، درمان سوء هاضمه، هموروئید، کم‌خونی، مقوی معده، درمان اسکوریوت
Papaveraceae							
<i>Glaucium corniculatum</i> (L.) Rudolph	۴۸	۰/۲۹	شقایق شاخ‌دار (۲)	اندام‌های هوایی	جوشانده	خوراکی موضعی	خواب آور، مخدر، درمان دیابت
<i>Hypocoum pendulum</i> L.	۳۲	۰/۱۹	زرد شاه‌تره (۲)، شاه‌تره‌ای (۲)	برگ، رزین، عصاره	دم‌کرده	خوراکی موضعی	خنک‌کننده، بهبود بی‌نظمی ضربان قلب، مدر

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Papaver dubium</i> L.	۶۸	۰/۴۱	شقایق (۲)	میوه، دانه	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	آرام بخش، خلط آور، درمان تنگی نفس، خواب آور در کودکان، مصارف خارجی مؤثر برای کاهش ورم آبسه دندان و کمپرس آن برای کاهش ورم پلک چشم
<i>Papaver rhoeas</i> L.	۷۵	۰/۴۵	کاسه اشکه (۱) (Kasa-eske)، گل سوره (۱)	کپسول، گل، دانه	دم کرده	خوراکی موضعی	مسکن ملایم، آرام بخش، درمان سرفه های تحریک پذیر، کاهش بیش فعالی عصبی، درمان بی خوابی، سرفه و آسم
Pedaliaceae							
<i>Sesamum indicum</i> L.	۹۲	۰/۵۶	کنجی (۱) (Konji)، سمس (۲)	دانه، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	بسیار مغذی، نرم کننده معده و روده، ضد اسهال خونی، درمان گرفتگی صدا، رفع تنگی نفس و سرفه خشک، ملین، کاهش فشارخون، شیرافزا، برگ آن جهت شست و شو و تقویت موی سر
Plantaginaceae							
<i>Plantago major</i> L.	۳۵	۰/۲۱	بارهنگ (۲)، خارچنگ (۲)	برگ، دانه	دم کرده	خوراکی	ملین، تب بر، درمان یرقان، درمان زخم معده، ضد اسهال، ضد سرفه، مسکن درد دندان، درمان یبوست مزمن، التیام زخم اثنی عشر
Platanaceae							
<i>Platanus orientalis</i> L.	۲۸	۰/۱۷	چنار (۲)	پوست درخت، برگ، میوه	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	ضد اسهال، درمان دندان درد، ناراحتی های حلق و گرفتگی صدا، رفع لکه های پوستی، درمان مارگزیدگی
Poaceae							
<i>Avena sativa</i> L.	۷۷	۰/۴۷	جو باریک (۲)، جو دوسر (۲)	دانه	پودر دم کرده	خوراکی	خوراکی، ضد افسردگی، نرم کننده، مغذی، تونیک، کمک به ترک سیگار و اعتیاد به مواد مخدر
<i>Hordeum bulbosum</i> L.	۶۳	۰/۳۸	جو پیازدار (۲)	دانه، ساقه	خوراکی	خوراکی	تنظیم قند خون، کنترل سطح کلسترول خون، حفظ کشسانی پوست، تقویت سیستم ایمنی بدن، جلوگیری از تشکیل سنگ صفرا
<i>Hordeum vulgare</i> L.	۷۵	۰/۴۵	جو (۲)	دانه، ساقه	خوراکی	خوراکی	مصارف خوراکی، ضد التهاب، درمان بیماری قند، تب بر، یبوست، کم خونی، بیماری های کبدی به ویژه هپاتیت، مدر، درمان چربی خون، اسهال، کولیت و هموروئید

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Beauv.	۳۱۱	۰/۱۹	زلف شیطان (۱)، حلفه (۲)	ریشه	دم کرده	خوراکی	نرم کننده، ضد عفونی کننده، مقوی، تب بر، ضد سرماخوردگی، درمان سسکه
<i>Lolium temulentum</i> L.	۳۵	۰/۲۱	چچم (۲)	دانه	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	مخدر، درمان زخم های معمولی، پاک شدن پوست از زخم های جذامی، درمان کک و مک
<i>Oryza sativa</i> L.	۱۱۷	۰/۷۱	برنج (۲)	دانه، ریشه، ساقه	خوراکی	خوراکی	خوراکی، درمان اسهال، سوء هاضمه، زخم های گوارشی، فشار خون، سنگ کلیه، چاق کننده در دوران نقاهت بیماری ها و سالمندی، افزایش هوش و حافظه، سیوس برنج در کاهش خطر ابتلا به سرطان دستگاه گوارش
<i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers.	۴۵	۰/۲۷	چائیر (۲)، سورگوم (۱)، هلیت (۲) (Helit)	دانه	خوراکی	خوراکی موضعی	مدر، آرام بخش، آنتی اکسیدان، آنتی بیوتیک، مسکن التهاب پوست و برای نرم کننده پوست، کمپرس گرم برای معالجه سرخک
<i>Triticum aestivum</i> L.	۱۲۷	۰/۷۷	گنم (۱) (Ganem)	دانه، برگ، ساقه، جوانه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	مصارف خوراکی، درمان پیوست، پیشگیری از واریس، فتق و تا حدودی سرطان روده بزرگ، استعمال خارجی جهت درمان اگزمای کودکان و پیشگیری از چین و چروک پوست
<i>Zea mays</i> L.	۸۵	۰/۵۲	خیاطه ذرت (۲)	دانه، کاکل	خوراکی جوشانده	خوراکی موضعی	تهیه آرد و نان، مسکن، مدر، ضد عفونی کننده خفیف دستگاه ادراری، التیام دهنده زخم، دفع سنگ کلیه
Polygonaceae							
<i>Rheum ribes</i> L.	۱۲۲	۰/۷۴	ریواس (۲)، ریوند (۱)، ریپاس (۱)	ریشه، ریزوم، دمبرگ	خوراکی	خوراکی	خوراکی، ضد باکتری، نشاط آور
<i>Rumex elbursnsis</i> Boiss.	۵۳	۰/۳۲	تورشکه (۱) (Torshkah)، آزکه (۲) (Azeka)	برگ، ریشه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	خوراکی، خون ساز، تصفیه خون، پاک سازی دستگاه گوارش، بهبود هضم غذا، اشتها آور، استعمال خارجی جهت درمان دمل، مسکن درد مفاصل
Portulacaceae							
<i>Portulaca oleracea</i> L.	۶۰	۰/۳۶	پرپلیک (۱) (perpelik)، دنون تیژکر (۱)	برگ، دانه	خوراکی	خوراکی	درمان اختلالات معده، دافع سنگ کلیه، بند آورنده خونریزی، التهاب سینۀ زنان شیرده، رفع تشنگی، کاهش قند خون
Ranunculaceae							

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Nigella arvensis</i> L.	۳۲	۰/۱۹	سیاه دانه هرز (۲)	دانه	خوراکی	خوراکی	ضد کرم، مسهل، شیرافزا، دفع گازهای معده و بیماری‌های دستگاه تنفس، ضد میکروب، ضد اسپاسم، درمان کرم‌های روده به ویژه در کودکان
<i>Nigella sativa</i> L.	۷۰	۰/۴۲	سی دونه (۱) (Seidona)	دانه	خوراکی	خوراکی	شیرافزا، ضد سرفه، پایین آورنده قند خون، ضد روماتیسم، معطر کردن نان، کیک، ترشی و نان برنجی
<i>Ranunculus arvensis</i> L.	۴۵	۰/۲۷	آلاله (۲)	اندام‌های هوایی	دم کرده	خوراکی موضعی	سمی و تحریک کننده، مخلوط با گیاهان دیگر برای تحریک عطسه در شرایط تنفسی مانند سرماخوردگی و گرفتگی بینی، ضمد برای درمان هموروئید
Resedaceae							
<i>Reseda Luteola</i> L.	۳۲	۰/۱۹	ورث (۲)، اسپرک (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار ، ریشه، دانه	دم کرده قطره خوراکی	خوراکی موضعی	مدر، معرق، مسهل، اشتها آور، نقاشی و رنگرزی، مقوی معده، محرک و مفرح
Rhamnaceae							
<i>Paliurus spina-christi</i> Miller	۳۸	۰/۲۳	آهن دره (۱)، سیاه تلو (۲)	برگ، میوه، ریشه	دم کرده جوشانده	خوراکی	قابض، مقوی، مدر، مؤثر در درمان سرماخوردگی، دافع اسید اوریک و اوره، پایین آورنده کلسترول و فشارخون، پیشگیری از خونریزی لته
Rosaceae							
<i>Amygdalus arabica</i> Olivier.	۷۹	۰/۴۸	بایم (۱)	میوه، برگ	خوراکی ضمد	خوراکی موضعی	درمان دردهای کمر و کلیه، ضد تنگی نفس و سرفه، عصاره برگ‌ها جهت رفع بوی بد پا
<i>Amygdalus haussknechtii</i> (C.K. Schn.) Bor.	۷۳	۰/۴۴	بایم (۱) (Buyem)	گل، برگ، میوه، پوست درخت	خوراکی	خوراکی	درمان اسهال کودکان، ملین، مسهل و مفید برای سرفه‌های خشک و قولنج کلیه و روده
<i>Amygdalus lycioides</i> Spach.	۵۳	۰/۳۲	تنگرس (۲)، ارجن (۱)	میوه، رزین	خوراکی ضمد	خوراکی	ضد قند، درمان سرفه، رفع حالت تهوع و کسلی، دفع انگل روده، درمان دندان درد، ضد عفونی کردن زخم
<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller	۹۸	۰/۵۹	ملحو (۱) (Malhow) محلَب (۲)	برگ، چوب، میوه، دمبرگ، پوست	خوراکی دم کرده	خوراکی موضعی	مدر، مقوی اعصاب و معده، قابض، تب‌بر، دافع سنگ کلیه، تسکین دردهای روماتیسمی، محرک اشتها

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعه (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Cerasus microcarpa</i> (C-D-Mey) Boiss.	۹۶	۰/۵۸	هلونه (۲) (Helona)، برالیک (۱) (Beralik)	میوه، گل، چوب	خوراکی دم‌کرده	خوراکی موضعی	درمان سنگ ادراری و صفرا، مسکن اعصاب، مقوی قلب، درمان روماتیسم، درمان معده‌درد
<i>Cerasus vulgaris</i> Miller	۹۴	۰/۵۷	الی والی (۱) (Alivali)	میوه، دم‌گل و مغز هسته	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	مدر، درمان سنگ‌های مجاری ادرار و صفرا، چاقی، تصلب شرایین، مسکن اعصاب و مقوی قلب
<i>Cotoneaster lorestanica</i> Klotz	۷۹	۰/۴۸	شیرخشت لرستانی (۲)	گیاه کامل	خوراکی دم‌کرده	خوراکی	ضدگرمی، درمان زردی نوزاد، درمان مشکلات ریه و سینه، درمان برفک دهان
<i>Crataegus azarolus</i> L. spp. <i>aronia</i> (L.) Riedl	۱۲۶	۰/۷۶	زالزالک زرد (۲)، گیرج (۱)، کیالک (۲)	میوه، برگ	خوراکی	خوراکی	مقوی قلب، آرام‌بخش، گشاد کردن رگ‌های خونی، آنتی‌اکسیدان
<i>Crataegus monogyna</i> jacq var. <i>Dolichocarpa</i>	۱۱۲	۰/۶۸	کویچ (۱) زالزالک (۲)	میوه، پوست درخت	خوراکی	خوراکی	ضدتشنج، مقوی قلب (کاردیوتونیک)، پایین‌آورنده فشارخون، قایض، افزایش‌دهنده سرعت جریان خون، آرام‌بخش، ضداضطراب، ضداسپاسم مجاری گوارشی
<i>Crataegus pontica</i> C.Koch.	۱۱۷	۰/۷۱	گیرج (۱)، زالزالک (۲)	میوه، برگ، گل، پوست درخت	خوراکی	خوراکی	ضداضطراب، ضداسپاسم، ضدتب، افزایش سرعت جریان خون
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	۱۱۴	۰/۶۹	بید (۲)، به (۲)	برگ، میوه، دانه	خوراکی ضماد	خوراکی موضعی	مقوی معده، مدر، قایض، مسکن، خلط‌آور و جلوگیری از خونریزی، درمان سرماخوردگی‌های شدید، استعمال خارجی جهت درمان سوختگی، سرمازدگی، هموروئید، بهبود ترک‌نوک سینه مادران شیرده، ترک لب و آکنه‌های پوستی
<i>Malus domestica</i> Borkh.	۱۲۷	۰/۷۷	سیف (۱)، سیب (۲)	میوه	خوراکی	خوراکی موضعی	درمان اسهال در کودکان، شست‌وشو و رفع درد چشم، رفع سرفه
<i>Persica vulgaris</i> Miller.	۱۰۶	۰/۶۴	هلو (۲) (Hello)، هلو (۲)	میوه، گل، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	مدر، مسهل، آرام‌بخش، تب‌بر، درمان سیاه‌سرفه کودکان، ضماد دارای خاصیت ضد قولنج و دافع انگل کرمک
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	۹۴	۰/۵۷	آلوچه وحشی (۲)	میوه، گل، پوست درخت	خوراکی جوشانده	خوراکی موضعی	ملین، مسهل، رفع اسهال خونی، غرغره جهت تحلیل ورم و درد گلو، جوشانده برای رفع خونریزی بینی

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Prunus domestica</i> L.	۱۲۴	۰/۷۵	آلی گوجه (۱) (Aligoja)، آلو (۲)	میوه، گل	خوراکی	خوراکی	مصرف غذایی، مدر، ملین، بهبود نفوس و روماتیسم، تصلب شرایین، کم خونی و ضعف عمومی
<i>Pyrus glabra</i> Boiss.	۱۳۱	۰/۷۹	مرو (۱) (Maro)، آنچوچک (۱) (Anchuchak)	میوه، برگ، دانه، پوست درخت	خوراکی دم کرده	خوراکی	تسکین سردرد، قابض، دافع اسید اوریک، مدر، تقویت عمومی بدن
<i>Pyrus syriaca</i> Boiss.	۱۳۴	۰/۸۱	مرو (۱) (Maro)، گلای کوهی (۲)، آمرود (۲)	میوه، برگ، دانه، پوست درخت	خوراکی	خوراکی	خوراکی، خلط آور، آرام بخش اعصاب، مدر، افزایش نیروی جنسی، تقویت عمومی بدن، ملین، مقوی قلب، کاهش اسید اوریک و فشارخون بالا
<i>Rosa canina</i> L.	۱۱۷	۰/۷۱	می داره (۱) (Me darah)	گل، میوه، نهج	خوراکی دم کرده	خوراکی موضعی	حاوی ویتامین ها، ضد اسهال، تسکین التهاب معده، کاهش عطش، شربت نویشدنی مغزی برای کودکان خردسال، ضد فشارخون
<i>Rosa damascene</i> Mill.	۹۱	۰/۵۵	گل سرخ (۲)، گل محمدی (۲)	گل، اسانس روغنی	دم کرده	خوراکی موضعی	مفرح، مقوی قلب، آرام بخش، ضد اسهال، اضطراب و قابض، کم کننده قوه باه، رفع کم خونی و خستگی، تولید عطر و لوازم آرایشی
<i>Rosa elymaitica</i> Boiss. & Hausskn.	۶۱	۰/۳۷	نسترن کوهی (۲)، رز ایلامی (۲)	گل، نهج	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	آرام بخش، ضد اسهال، برطرف کننده ورم و سنگ کلیه، خواب آور، قابض، لطافت پوست، تقویت معده، ضمد جهت ترمیم شکستگی، کاهش تعریق، تحریک تولید گلبول های قرمز
<i>Rosa orientalis</i> A. Dupont ex DC.	۶۳	۰/۳۸	رز شرقی (۲)، رز پاکوتاه (۲)	گل، نهج	دم کرده	خوراکی موضعی	روغن برای رفع چین و چروک، تسریع گردش خون در بدن، ضد عفونی کننده، رفع اسهال و درد گلو، آنتی اکسیدان
<i>Rubus sanctus</i> Schreber	۸۸	۰/۵۳	تیورک (۱)، تی بره (Tiyarah)، تمشک (۲)	میوه، برگ	خوراکی	خوراکی موضعی	کمک به آماده سازی بدن برای زایمان، ضد عفونی کننده، قابض، درمان بیماری های تبخال
<i>Sorbus luristanica</i> (Bornm)	۵۰	۰/۳	بارانک لرستانی (۲)	میوه	دم کرده	خوراکی	قابض، درمان اسهال و هموروئید، غرغره برای گلودرد
Rubiaceae							

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعات (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
<i>Rubia pauciflora</i> Boiss.	۷۹	۰/۴۷	روناس دناپی (۲)	ریشه، برگ	دم کرده ضماد قطره خوراکی	موضعی خوراکی	قابض، ملین، مسهل، ضدنقرس، ضدالتهاب، ضدراشیتیس، پاکسازی کبد، صفر و طحال، درمان شکستگی استخوان‌ها، استعمال خارجی جهت رفع بیماری‌های پوستی و رفع کک و مک
<i>Rubia tinctorum</i> L.	۹۱	۰/۵۴	روناس (۲)	ریشه	دم کرده قطره خوراکی	موضعی خوراکی	رنگ مو، تقویت مو، درمان سنگ کلیه و مثانه، درمان یرقان و سیاتیک
Salicaceae							
<i>Populus euphratica</i> Oliv.	۵۰	۰/۳	کیاوه (۱)، کاووه (۱)، کبوده (۲)، پده (۲)	برگ، پوست درخت، جوانه	جوشانده ضماد	خوراکی موضعی	مدر، معرق، تقویت کننده دستگاه گوارش، قابض و کم‌وبیش ضدعفونی کننده، درمان بیماری‌های کلیه، مثانه و مجاری ادراری و بیماری‌های جلدی، تب‌بر، رفع ناراحتی‌های سیاتیک
<i>Salix aegyptiaca</i> L.	۵۸	۰/۳۵	وه‌مشک (۱)، بیدمشک (۲)	سرشاخه‌های گلدار	جوشانده خوراکی	خوراکی	معطر ساختن نوشیدنی‌ها، معالج سردردهای عصبی و آرام‌بخش، مقوی قلب، پایین آورنده قند خون، تب‌بر، ضدنفخ، اشتها آور و ضدگرمازدگی، از غرغره جوشانده برگ درخت بیدمشک برای جداسازی زالو از حلق
<i>Salix alba</i> L.	۶۳	۰/۳۸	بید آووی (۱)، بید سفید (۲)	برگ، پوست درخت	جوشانده	خوراکی	ضدالتهاب، مسکن، تب‌بر، ضدروماتیسم، قابض
<i>Salix acmophylla</i> Boiss.	۵۳	۰/۳۲	زرد بید (۲)	سرشاخه‌های گل‌دار	جوشانده	خوراکی موضعی	تب‌بر، ضد میکروب، تقویت دستگاه گوارش، آرام‌بخش، ضدکرم، ضدمیگرن، رفع شوره سر
Scrophulariaceae							
<i>Verbascum speciosum</i> Schrad.	۴۵	۰/۲۷	دم گاو (۱)، گل ماهور (۲)	شاخه	دم کرده	خوراکی	هضم غذا، ضداسهال، خلط‌آور، ضداسید، مقوی معده
<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L.	۳۸	۰/۲۳	سبزاب آبی (۲)	اندام‌های هوایی عصاره	دم کرده ضماد	خوراکی موضعی	قابض، مقوی، مدر، آرام‌بخش، اشتها آور، التیام سوختگی و زخم‌های چرکی
Solanaceae							
<i>Solanum nigrum</i> L.	۷۳	۰/۴۴	رازک (۲) (roa razak)، رزله (۱)، گوچه ملیچه (۱)	سرشاخه‌های گل‌دار، برگ، دانه	خوراک ضماد	خوراکی موضعی	ضدالتهاب معده، آرام‌بخش، خلط‌آور، درمان آرتروز

خانواده، نام علمی	تعداد مطالعین (n)	ارزش استفاده (UV)	نام محلی (۱) نام فارسی (۲)	قسمت مورد استفاده	نحوه تهیه	نحوه استفاده	موارد استفاده
Thymelaeaceae							
<i>Daphnea mucronata</i> Royle	۷۰	۰/۴۲	توی‌لک (۱) (Toeilek)، آلف (۲)، دافنه	میوه، پوست درخت، سرشاخه‌ها	ضماد سر مه	موضعی	مصرف خوراکی جایز نیست (سمی)، مداوای زگیل، رنگ جهت نقاشی، تولید سر مه یا کحل
Ulmaceae							
<i>Ulmus boissieri</i> Grudz.	۵۶	۰/۳۴	وزم (۱)، اوجا (۱)، ون (۲)	پوست قسمت ثانوی مجاور بافت آپکشی	ضماد	موضعی	مدر، درمان اسهال، روماتیسم، آبه، زگیل، درمان نازایی، استعمال خارجی جهت شکسته‌بندی استخوان‌ها
Urticaceae							
<i>Urtica dioica</i> L.	۷۰	۰/۴۲	گزنه (۱) (Gazena) گزگزو (۱)، گزنه کبیر (۲)	برگ، ریشه	دم‌کرده جوشانده	خوراکی	درمان کم‌خونی، ضد التهاب، بهبود هضم
Valerianaceae							
<i>Valeriana sisymbriifolia</i> Vahl.	۶۵	۰/۳۹	والرین کوهستانی (۲)، سنبل الطیب (۲)	ریشه، ریزوم	دم‌کرده	خوراکی	مسکن، خواب‌آور، آرام‌بخش، ضد اسپاسم، کاهش دهنده فشارخون
Violaceae							
<i>Viola tricolor</i> L.	۱۰۸	۰/۶۵	گل بنوشه (۱) (Golbenoosha)	گل، برگ، ریشه	دم‌کرده ضماد	خوراکی موضعی	خلط‌آور، درمان آگزما، شست‌وشو برای درمان خارش، درمان برونشیت و سرفه، درمان روماتیسم و التهاب ممانه و مجاری ادرار
Vitaceae							
<i>Vitis vinifera</i> L.	۱۲۷	۰/۷۷	انگیر (۱) (Angeer)، انگور (۲)	میوه، برگ، دانه، روغن دانه	خوراکی	خوراکی	خوراکی، آنتی‌اکسیدان، مقوی، قابض
Zygophyllaceae							
<i>Peganum harmala</i> L.	۷۷	۰/۴۷	دیدلی (۱)، اسفن (Esfan) (۱) اسپند (۲)	برگ، گل، دانه	دم‌کرده	خوراکی موضعی	ضد نفخ، آرام‌بخش، ضد کرم و ضد عفونی کردن محیط، رفع چشم زخم، درمان بیماری قند و مسکن درد دندان
<i>Tribulus terrestris</i> L.	۵۵	۰/۳۳	خارخسک (۲)، پیکل (۲)	گل، میوه، ریشه، دانه	دم‌کرده پماد	خوراکی موضعی	تب‌بر، معرق، قابض، تقویت کبد، ضد نفخ، درمان اختلالات ایمنی بدن از قبیل آلرژی‌های پوستی و آگزما، استعمال خارجی روغن مسکن درد مفاصل و کمر

بحث:

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۳، پرمصرف‌ترین خانواده‌های گیاهی در منطقه الشتر لرستان، شامل Asteraceae، Lamiaceae و Apiaceae بودند که گونه‌های دارویی با بیشترین ارزش استفاده نیز متعلق به این خانواده‌ها بودند. گونه‌های دارویی ازبوه یا آویشن (*Thymus kotschyanus*)، بن‌سُر یا سُرپا (*Allium jesdianum*)، مُخالصه (*Tanacetum kotschyi*)، مُفرّا (*Nepeta cryspa*)، جوشن (*Artemisia persica*)، سمسا (*Dracocephalum kotschyii*)، کلکنه (*Stachys lavandulifolia*)، موسیر یا زیل (*Allium hirtifolium*)، انگور (*Vitis vinifera*)، فیاله یا فداله (*Echinophara cinerea*)، کاله (*Tetrataenium lasiopetalum*)، ریواس (*Rheum ribes*)، دارمازو (*Quercus infectoria*)، گلپر (*Heracleum persicum*)، پنومه (*Smyrniium cordifolium*)، پینه (*Mentha longifolia*)، گل هیرو (*Althaea officinalis*)، می‌داره (*Rosa canina*)، برنج‌داس (*Achillea wilhelmsii*) و قلنگ یا بَنه (*Pistacia khinjuk*)، بیست گونه دارویی کاملاً شناخته شده و پرکاربرد در منطقه مورد مطالعه هستند که به ترتیب دارای بیشترین ارزش استفاده (UV) در بین نمونه‌های شناسایی شده بودند. میزان بالای ارزش استفاده (UV)، بیانگر مشهور بودن، اهمیت و ارزشمندی گونه‌هاست. تجزیه و تحلیل داده‌ها از نظر دو روش کمی ارزش استفاده و ضریب اجماع مطلعین، تأیید کرد که اهمیت نسبی گونه‌ها و به اشتراک‌گذاری دانش گیاه‌درمانی بین افراد و اقوام مختلف منطقه مورد مطالعه غنی است. این گونه‌های دارویی در منطقه مورد مطالعه مصرف خوراکی و دارویی بالایی دارند و اهالی علاوه بر تأمین مصارف شخصی، به صورت گسترده اقدام به جمع‌آوری و فروش آن‌ها در بازارهای محلی می‌کنند و این امر تهدیدی برای حفاظت این گیاهان ارزشمند به‌شمار می‌رود. در مصاحبه‌های انجام شده به کاربردهای ویژه و کمتر شنیده شده‌ای توسط مطلعین و افراد بومی اشاره شد که از جمله آن‌ها می‌توان استفاده سنتی از چوب درخت اوجا (*Ulmus*)

(boissieri Grudz.)، با نام محلی وزم (Vezm) را نام برد. ماما‌های محلی در لرستان، جوشانده تراشه چوب اوجا و شیرابه حاصل از آن را در درمان نازایی و تنظیم عادت ماهیانه به‌کار می‌برند و شکسته‌بندهای محلی، جوشانده برگ و پوست آن را با پیه گوسفند یا بز برای درمان شکستگی استفاده می‌کنند. همچنین از جوشانده آن برای دفع سنگ کلیه به‌مدت چند روز میل می‌شود و نتایج بسیار رضی‌کننده‌ای در بین مردم منطقه دارد. همچنین در طب سنتی منطقه مورد مطالعه، از دود حاصل از سوختن صمغ یا سقز درخت ون (*Fraxinus rotundifolia* Miller) به‌صورت بخور برای درمان آفتاب‌زدگی، عفونت‌های گلو و سرماخوردگی استفاده می‌کنند.

از پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه شناسایی و معرفی گیاهان دارویی می‌توان به پژوهش کلوندی و همکاران (۲۰۰۷) در استان همدان اشاره کرد. بر اساس نتایج این مطالعه، ۳۱۵ گونه دارویی متعلق به ۷۱ خانواده و ۲۰۹ جنس شناسایی شد که از این تعداد ۱۵۹ گونه دارای مصارف سنتی در استان همدان بودند (۳۰). پژوهش هوشیداری (۲۰۰۹)، در راستای شناسایی گونه‌های دارویی استان کردستان صورت گرفت و ۱۴۴ گونه دارویی شناسایی شد که خانواده‌های Asteraceae (۱۸ گونه) و Apiaceae (۱۶ گونه)، دارای بیشترین تعداد گونه بودند (۳۱). در پژوهش دیگری، نعمتی پیکانی و جلیلی، به مطالعه گیاهان دارویی استان کرمانشاه پرداختند که طبق نتایج این مطالعه، ۲۰۸ گونه دارویی متعلق به ۷۲ خانواده و ۱۹۸ جنس شناسایی شد و خانواده‌های دارای بیشترین تعداد گونه دارویی، Lamiaceae (۲۷ گونه) و Asteraceae (۲۳ گونه) گزارش شد (۳۲).

با توجه به مساحت الشتر و مقایسه تعداد گونه‌های دارویی شناسایی شده این منطقه با بررسی‌های فوق، بیانگر تنوع گونه‌های دارویی و غنای فرهنگ گیاه‌درمانی ساکنان منطقه مورد مطالعه است. با انجام آزمایشات فیتوشیمیایی و بالینی که بر پایه مواد مؤثره گیاهی در طب مدرن صورت می‌گیرد، خواص گونه‌های دارویی مورد استفاده در طب سنتی، تأیید

فیتوشیمیایی با هدف تولید داروی گیاهی، مستندسازی و ثبت سایر مصارف تجربی آنها، ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به یافته‌های فعلی، پیشنهاد می‌شود پروژه تحقیقاتی جامعی با محوریت گیاهان دارویی بومی منطقه که دارای مقادیر ICF بالا هستند، انجام شود.

تشکر و قدردانی:

نگارندگان از رئیس و کارکنان مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی لرستان به دلیل فراهم آوردن امکانات و حمایت مالی، صمیمانه قدردانی می‌کنند.

شده است. حفظ تنوع ژنتیکی در اکوسیستم‌های طبیعی، کلید سازگاری گیاهان دارویی با شرایط محیطی است (۷). گونه‌های دارویی دارای ارزش استفاده قابل توجه در بین اهالی منطقه الشتر، علی‌رغم کاربرد سنتی و درمانی این گونه‌ها، آنها را در معرض تهاجم و خطر انقراض قرار می‌دهد.

با کشت گیاهان دارویی به منظور حفاظت از گونه‌های بومی و انحصاری، می‌توان از آسیب‌های احتمالی ناشی از بهره‌برداری بی‌رویه، غیراصولی و عوارض تغییرات اقلیمی در آینده جلوگیری کرد. با توجه به ذخایر ارزشمند و تنوع بالای گونه‌های دارویی در عرصه‌های طبیعی منطقه، بهره‌گیری از ظرفیت و پتانسیل‌های گیاهان دارویی، انجام مطالعات

References:

1. Tabatabaei SM, Avatefi Hemmat M, Jalali SG, Amin GR. Traditional knowledge of the use of wild medicinal plants in Chupanan rural district, north of Naein county. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2019;10(2):157-184.
2. Chinsebu KC, Hedimbi M, Mukaru WC. Putative medicinal properties of plants from the Kavango region, Namibia. *Journal of Medicinal Plants Research*. 2011;5(31):6787-6797.
3. Ziblim IA, Timothy KA, Deo-Anyi EJ. Exploitation and use of medicinal plants, Northern Region, Ghana. *Journal of Medicinal Plants Research*. 2013;7(27):1984-1993.
4. Yang L, Wen KS, Ruan X, Zhao YX, Wei F, Wang Q. Response of plant secondary metabolites to environmental factors. *Molecules*. 2018;23(4):762.
5. Charles DJ, Joly RJ, Simon JE. Effects of osmotic stress on the essential oil content and composition of peppermint. *Phytochemistry*. 1990;29(9):2837-2840.
6. Zhao J, Davis LC, Verpoorte R. Elicitor signal transduction leading to production of plant secondary metabolites. *Biotechnology Advances*. 2005;23(4):283-333.
7. Mishra T. Climate change and production of secondary metabolites in medicinal plants: A review. *International Journal of Herbal Medicine*. 2016;4(4):27-30.
8. Rasti A. Study of the effect of habitat on aras plant species in Amarloo Roodbar area and identification and comparative study of its essential compounds in different heights and slope directions [Dissertation], Urmia University; 2003. [In Persian].
9. Ghavam Arabian M. The effect of some ecological properties on the quality and quantity of *Achillea millefolium* plant effects materials [Dissertation], Faculty of Natural Resources, University of Tehran; 2007. [In Persian].
10. Aalipour N, Mahdavi Kh, Mahmoudi J, Ghelichnia H. Investigation into The effect of environmental conditions on the quality and quantity of essential oil of *Stachys laxa*. *Journal of Plant Research (Iranian Journal of Biology)*. 2015;28(3):561-572.
11. Zidorn C, Stuppner H. Evaluation of chemosystematic characters in the genus *Leontodon* (Asteraceae). *Taxon*. 2001;50(1):115-133.
12. Ghasemi K, Ghasemi Y, Ehteshamnia A, Nabavi SM, Nabavi SF, *et al.* Influence of environmental factors on antioxidant activity, phenol and flavonoids contents of walnut (*Juglans regia* L.) green husks. *Journal of Medicinal Plants Research*. 2011;5(7):1128-1133.
13. Liu W, Yin D, Li N, Hou X, Wang D, *et al.* Influence of environmental factors on the active substance production and antioxidant activity in *Potentilla fruticosa* L. and its quality assessment. *Scientific Reports*. 2016;4(6):28591.
14. Farhang HR, Vahabi MR, Allafchian AR, Tarkesh Isfahani M. Effects of environmental conditions on phytochemical characteristics of *Gundelia tournefortii* L. in Chaharmahal Bakhtiari Province and south parts of Isfahan Province, Iran. *Iranian Society for Range Management*. 2017;11(2):258-273.
15. Mehrnia M. Floristic study of the Ghalaee-Kashkan area (Lorestan). *Iranian Journal of Plant Biology*. 2017;9(31):21-44.
16. Asri Y, Mehrnia M. A phytosociological study of central part of Sefid-Kuh protected area. *Iranian Journal of Natural Resources*. 2002;54(4):423-443.
17. Rechinger KH. *Flora Iranica*, No. 1-177. Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz. (1963-2012). [In Persian].
18. Davis PH. *Flora of Turkey*. Edinburgh University Press. (1965-1988).

19. Assadi M, Ramak Maassoumi AA, Khatamsaz M, Mozaffarian V. Flora of Iran. Tehran: Research Institute of Forests and Rangeland Press; 1990–2020. [In Persian].
20. Chevallier A. Encyclopedia of herbal medicine: The definitive home reference guide to 550 key herbs with all their uses as remedies for common ailments. Dorling Kindersley; 2000.
21. Mozaffarian V. Identification of medicinal and aromatic plants of Iran. Tehran: Farhang Moaser; 2013. [In Persian].
22. Zargari A. Medicinal Plants. 6th ed. Tehran: Tehran University Press; 1997. [In Persian].
23. Mirheidar H. Plant Education: The use of plants in the prevention and treatment of diseases: by presenting the latest scientific research of researchers and scientists around the world. Tehran: Islamic Culture Publishing Office; 1993-1996. [In Persian].
23. Avicenna. *Al-Qanun fi al-Tibb* (The Canon of Medicine). Beirut: Dar al-Ehya al-Turath al-Arabi; 2005. Vol.1. [In Arabic].
25. Shafizadeh F. Lorestan medicinal plants: Introducing important species of Lorestan medicinal plants and their uses. Lorestan University of Medical Sciences; 2002. [In Persian].
26. Alonso-Castro AJ, Maldonado-Miranda JJ, Zarate-Martinez A, del Rosario Jacobo-Salcedo M, Fernandez-Galicia C, Figueroa-Zuniga LA, *et al.* Medicinal plants used in the Huasteca Potosina, Mexico. *Journal of Ethnopharmacology*. 2012;143(1):292-298.
27. Phillips O, Gentry AH. The useful plants of Tambopata, Peru: I. Statistical hypotheses tests with a new quantitative technique. *Economic Botany*. 1993;47(1):15-32.
28. World Health Organization. International statistical classification of diseases and related health problems. World Health Organization; 2004.
29. Trotter RT, Logan MH. Informant consensus: A new approach for identifying potentially effective medicinal plants. *Agris-Fao*. 1986.
30. Kalvandi R, Safi Khani KK, Najafi GH, Babakhanloo P. Identification of medicinal plants of Hamedan Province. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants*. 2007;23(3):350-374.
31. Hooshidari F, Medicinal plants of Kurdistan Province. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants*. 2009;25(1):92-103.
32. Nemati PM, Jalilian N. Medicinal plants of Kermanshah province. *Journal of Taxonomy and Biosistematics*. 2012;4(11):69-78.